

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

VII. évfolyam 75. szám 2003. május

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
- hívottan és hívatlanul –
- mindenkit szeretettel vár a
Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon.
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@mail.datanet.hu

Gondolatok az örmény liturgia nyomán

**„Ragyogó Lángnyelv, aki szétáradtál
az apostolok fölött az utolsó vacsora termében,
szállj most fölénk is,
ó Szentlélek Úristen,
bölcsességeddel, életünk fogyatékoságaira”.**

Május: tavasz van és megújul az egész természet. Ez a Szentlélek műve, akit most várunk a közelgő pünkösdkor, miként annak idején az apostolok is tették, amikor bezárkóztak az utolsó vacsora termébe. Egy ősi, Szentlelket váró és hívó ima így kezdődik: Mennyei Király, Vigasztaló, Igazságnak Lelke. . . Talán ez az utóbbira lenne nekünk igen nagy szükségünk, hogy az igazsággal felvilágosítva győzhessük le az élet fogyatékoságait!

Dr. Sasvári László

A genocídium emléke

A XX. század első és minket legközelebből érintő népirtásra, az Örmény Genocídiumra emlékeztek közösségeink az április 24-i emléknap körüli napokban.

Elsőként a Fővárosi Örmény Klub tartott megemlékezést április 17-én a Magyarok Házában. A történelmi visszatekintő előadás közben Várady Mária színművésznő Tumanjan és Gevork Emin verseket adott elő, majd az örmény nemzetiszín szalaggal átkötött gyertya fényénél állva, csöndben mindenki az elpusztított másfélmilliónyi testvérre gondolt, a még mindig pusztító, népirtó háborúk jelenében.

Április 24-én 13 órakor a Petőfi téri Kőkeresztnél rótták le kegyeletük virágait, koszorúit az Országos Örmény Önkormányzat alelnökei és képviselői, valamint a szép számban megjelent Fővárosi Örmény Önkormányzat tagjai, elnökük vezetésével. P. Vahan Hovagimian örmény katolikus szertartás szerint megáldotta az emlékezés kőkeresztjét, majd imádkoztunk az áldozatokért. A megemlékezők egy része Veszprémbe utazott, az ottani megemlékezésre.

Április 24-én délután 15 órakor a Fővárosi Közgyűlésben dr. Issekutz Sarolta, a Fővárosi

Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke tartott megemlékező beszédet. A képviselők megrendülten hallgatták a beszámolót a Törökországban alkalmazott s többnyire általánosan még ma sem ismert, válogatott módszerekről, amelyeket az örmény nép tervszerű kiirtására alkalmaztak. Törökország máig nem ismeri el az örménység elleni genocídiumot. Dr. Issekutz Sarolta felkérte a Fővárosi Közgyűlés valamennyi képviselőjét, különösen azokat, akik egyúttal parlamenti képviselők is: legfőbb ideje, hogy a magyar országgyűlés is elismerje és elítélje a törökországi örmény népirtás tényét, mint ahogyan Franciaország és Írország már elismerte azt. Felkérésére a közgyűlés tagjai felállva, egy perces néma gyásszal adóztak az áldozatok emlékének, az emelvényen égő, örmény nemzetiszínbe öltöztetett gyertya lángjánál.

Április 24-én a XIII. kerületi Örmény Önkormányzat tartott székhelyén megemlékezést, amelyet április 25-én a Szegedi Örmény Önkormányzat és a szegedi Erdélyi Örmény Gyökerek Klub közös rendezvénye követett a Kisebbségek Házában.

Ugyancsak 25-én tartotta megemlékezését a Csepeli Örmény Önkormányzat is, amelyen Tóth Mihály polgármester az örmény népirtásról szólva igen tartalmas emlékbeszédet mondott. Az esten levetítették Atom Egoyan Ararát c. filmjét, amelynek a franciaörmény Charles Aznavour a főszereplője. A film több síkon beszél el időben és térben a XX. század eleji török vérengzést, pusztítást, amelyet az örménységnek mégiscsak sikerült túlélnie. A látottak miatti döbbenet nehezen oldódott a teremben. A házigazdák kedvessége lassan feledtette a szörnyűségeket.

A film a 10. Titanic fesztivál keretében került magyarországi bemutatóra; ebből az alkalomból a szervezőkhöz a következő levelet intézte Atom Egoyan filmrendező:

Szomorúsággal tölt el, hogy ma este nem tudok ott lenni Önökkel Budapesten, de Montreálban, ahol a családom él, ezen az estén lesz az Ararát premierje. Úgy érzem, osztoznom kell Velük ebben az élményben.

Azonban a filmet Önök együtt élvezhetik Robert Lantossal, aki az atyja ennek a vállalkozásnak. Az ő látásmódja és bőkezűsége tette lehetővé, hogy ez a film megszülessen. Egy fesztivál fantasztikus alkalom arra, hogy elmeséljünk egy történetet. A film az örmény népirtásról szól és arról, hogy ennek tagadása hogyan befolyásolja a ma élő emberek mindennapjait. Ez a legmerészebb vállalkozás, amibe valaha belefogtam. Amikor nézik az Ararátot, látni fogják, hogy a film nem annyira a múltból, sokkal inkább a jelenről mesél. A ma élő emberek felelősségéről. Megtiszteltetés számomra és büszkeséggel tölt el, hogy ezt a mélységesen személyes filmet választották a fesztivál záróakkordjául. Bárcsak ott lehetnék Önökkel.

Atom Egoyan

Április 26-án 17 órakor Orlay utcai Örmény Katolikus templomunkban ünnepi szentmisére gyűltünk össze a 88 évvel ezelőtti áldozatokra emlékezve. A misét Paulus Kodjanian bécsi mechitarista apát és P. Vahan Hovagimian plébános, valamint Leszkovszky Pál celebrálta, P. Dadurian közreműködésével. Sajnálatos módon csupán Leszkovszky atya szentbeszédét értettük, Paulus Kodjanian apát úr hosszú beszéde fordítatlan maradt a többségében magyar anyanyelvű hívek számára. Az 1 óra 40 perc és a sok tömjénfüst a kis templomban még az edzett templomlátogató számára is sok volt, többen kimentek az udvarra. Vajon nem inkább a bécsi megoldást kellene választani az egyházi vezetésnek, hogy a híveket visszacsalogassa a templomba?

Bécsi látogatás

Április 6-án és 13-án közel százan látogattunk Bécsbe a Mechitarista Rend templomába,

kolostorába, múzeumába és könyvtárába. P. Vahan Hovagimian kedvesen fogadta a népes csapatot és türelmesen, jó humorral vezetett körbe bennünket a sok műtárgy, ritkaság megtekintésére. A gyönyörű énekes szentmise, amely csupán 40 percig tartott - ellentétben az Orlay u-i másfél órával -, igazi élményt jelentett. Kár, hogy Bécsben is igen kevés hívő látogatja a templomot. Érdekes volt - különösen 6-án - az örmény katolikus szentmisét németül hallgatni, mint ahogy az összes információs tábla, szóróanyag német nyelven tudósított a szentmisék rendjéről, az örmény katolikus liturgiáról. Virágvasárnap ünnepi szentmiséje - a gyermekek templomi körmenetével együtt - ugyancsak 40 percig tartott csupán, ám valamivel több hívő részvételével zajlott. Igen lényeges különbség a budapesti örmény katolikus szentmiséhez képest az időtartamon kívül az, hogy tömjént alig füstölnek a szentmise alatt, míg Budapesten az egész ünnepi szentmise alatt tömjéneznak.

A mise utáni szeretetvendégség, majd vásár alkalmat adott a helyiekkel való megismerkedésre, beszélgetésre. Köszönjük P. Vahan Hovagimian atyának a kedves fogadtatást, kalauzolólat.

Délután fakultatív programként mód nyílt a Harrach palotában megtekinteni a „Budapest és Bécs, a historizmus és avangard között” c. kiállítást, amelyen 600-nál is több, csodálatos magyar műtárgyat láthattunk a gyönyörű palotában. Kellemes együttlét, kimagasló művészi élmény részese volt valamennyi utastársunk.

A Bécsi Mechitarista Könyvtár archívumából:

Testvéreink!

Keleti örmény testvérünk útján hozzánk juttatott kérésekre a legirányadóbb tényezőktől kapott megnyugtató nyilatkozatok alapján válasz képen izenjük:

Nincs semmi akadálya annak s nem magyarazzák hátrányotokra, hogy magatokat örmény nemzetiségűeknek - nationalité - /nemzeti kisebbségnek/ valljátok.

Nincs elvi akadálya annak sem, hogy az örmény /armeniai/ állampolgárságot szerezzétek meg, ha ez célravezetőbbnek mutatkoznék s erre vonatkozólag törvényes és nemzetközi garanciát kaptok. Elhatározásotokról és a terv végrehajtásának módozatairól - amelyek tekintetében a megkérdezett tényezők különös figyelmet ajánlanak - alkalmilag részletesen értesítetek.

MAGYARORSZÁGI ÖRMÉNYEK EGYESÜLETE igazgató tanácsának 1920. évi június hó 27-ik napján megtartott ülésén

Dr. Ávédik Félix sk. ügyvezető igazgató
Dr. Hovhannesian sk. Titkár

Üdvözetek

Számtalan megtisztelő üdvözetet kapott az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület vezetősége Húsvét alkalmából, amelyeket tisztelettel köszönünk.

„Gyulafehérvár, 2003. Húsvét hétfő

Tisztelt dr. Issekutz Elnöknő!

A húsvéti ünnepek alkalmából köszönöm meg az Erdélyi Örmény Gyökerek hűséges küldését és mindent, mit az EÖGYKE örmény híveiért tesz. A Feltámadt Üdvözítő húsvéti kegyelme legyen

jutalmuk.

Tisztelettel és szeretettel

Dr. Jakubinyi György érsek

„Életünket és jövőnket, Egyházainkat és Népünket az életadó és életmentő Isten kegyelmébe ajánlva, a feltámadott Krisztus iránti hálaadással kívánok áldott húsvéti ünnepeket:
Az Úr 2003. Esztendejében

Tőkés László

Ismét a nyelvről

Többektől kaptunk szóbeli észrevételeket az EÖGYKE és a Függetlenek által aláírt megállapodás 1.5. pontjával kapcsolatban. (Lásd márciusi számunk 2-5. oldalain.)

Ezekre reagálva szeretnénk magyarázattal szolgálni, kicsit kibővítve a megállapodás igen tömör szövegét, minden értelemváltoztatás nélkül.

Idézzük fel a megállapodás kérdéses, 1.5 pontját.

1.5 Az örmény önkormányzatok működésének hivatalos nyelve a magyar.

Felhívjuk a figyelmet, hogy e pont nem azt mondja ki, hogy a kisebbség nyelve a magyar, hanem csak azt, hogy az örmény kisebbségi önkormányzatok működési nyelve a magyar. Ez igen komoly különbség. Az örmény kisebbség nyelve kettős, magyar és örmény.

A félreértéseket az okozza, hogy a felületes olvasók átsiklanak a megállapodás előző, 1.4. pontján. A megállapodás egyik pontja csak a másikkal együtt alkot egészet. E pont igazán nagyszerű, példamutató lehet más kisebbségek számára is:

1.4. Az Erdélyből származó örmények is örmények, a nyelvismeret hiánya nem kizáró ok. A más időben és más módon betelepült örmények teljes jogú örmények, függetlenül a nyelvismeretüktől.

A pontok magyarázata előtt foglaljuk össze az előzményeket, mindenekelőtt nézzük meg a törvény vonatkozó passzusát.

Néhány részlet az 1993. évi LXXVII. törvény, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényből:

„1. § (2) E törvény értelmében nemzeti és etnikai kisebbség (továbbiakban: kisebbség) minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, tagjai magyar állampolgárok és a lakosság többi részétől saját nyelve és kultúrája, hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozástudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

2.§. E törvény hatálya nem terjed ki a menekültekre, bevándorlóokra, a letelepedett külföldi állampolgárokra és a hontalanokra.”

Szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy ez a jelenleg érvényben lévő törvényi megfogalmazás. Minden ettől eltérő magyarázat nem egyéb, mint valakiknek az óhaja.

A törvény szövegének magyarázata eddig mindig féloldalas volt:

az Arménia Népe Kulturális Egyesület a kisebbséghez való tartozás számos feltétele közül csak a nyelv ismeretét tartotta kizárólagos feltételnek. Szerintük az, aki nem tud örményül, nem tartozhat az örmény kisebbséghez.

Az „erdélyi örmények”, a magyarörmények viszont gyakran hangoztatták a számosság és a több mint száz éves honosság feltételeit. Enélkül ugyanis a most beérkezetteket (akik az örmény

nyelvet ismerik) „bevándorlóknak” kellene tekinteni, akik viszont nem tartoznak a kisebbségi törvény hatálya alá. (Mindenki tudja, hogy több tízezres kínai közösség él Magyarországon, mégsem alkothat kisebbséget.)

Az örmények körében a többszörös feltételnek való maradéktalan megfeleléssel Magyarországon senki sem rendelkezik. Nem él Magyarországon olyan örmény közösség, amely még aktívan használja a nyelvét, és több mint száz éve honos Magyarországon. E megállapítás nem újszerű. A törvény meghozatalakor aktuális népszámlálási adatok szerint 37- en (nem félreírás: harmincheten) vallották magukat örménynek, vagyis a Magyar Köztársaság Országgyűlése az örményül már nem tudó magyarörmények figyelembevételével vette fel az örményeket a törvényileg számontartott kisebbségek sorába.

Az EÖGYKE és a Függetlenek által aláírt megállapodás a maga nemében korszakalkotó, hiszen minden ellentmondást felold.

A lényeg az 1.4-es pontban rejlik:

- A megállapodás az örmény kisebbséghez tartozónak tekinti az erdélyi örményeket (az úgynevezett magyarörményeket), akik a több mint 300 év alatt már elvesztették nyelvüket, de közösséget alkotnak, hagyományaikat ápolják.

- Az örmény kisebbséghez tartozónak tekinti a közelmúltban beérkezett örményeket is, akik egyébként bevándorlóknak volnának tekintendők, és rájuk nem vonatkozna a kisebbségi törvény, ám beszélik az örmény nyelvet. Ide tartoznak a genocídium elől menekültek, a szovjet-Örményországból áttelepültek, valamint a más diaszpórákból a közelmúltban áttelepültek.

- A kisebbség nyelve kettős, az örmény nyelv használata magától értendő, amint azt az etnikai törvény kimondja, de - a közösséghez tartozásnál - nem kizáró ok az örmény nyelv ismerete. E megállapítás nemcsak az erdélyi örményekre vonatkozik, hanem például a genocídium elől menekült olyan örményekre is, akik már szintén nem beszélik az örmény nyelvet.

A kettős nyelv nyújtotta lehetőség felvetette azt a problémát, hogy az önkormányzati működés során az örményül már nem tudók hogyan kommunikálnak az örményül beszélőkkel. E problémának több elvi megoldása létezhet.

1. Tolmácsok közvetítésével
2. Örményül
3. Magyarul

Technikai okok miatt a legmegfelelőbb megoldásnak a 3. Verzió látszott, a következő okok miatt:

- Tolmácsok alkalmazása nehézkessé teszi a működést.

- Örményül már nem beszélő közösséget és képviselőiket nem lehet már megtanítani örményül, de a jelenleg beszélt örmény nyelv nem is őseik beszélt nyelve. (Korábban foglalkoztunk azzal, hogy őseink a kipcsák örmény nyelvet használták.)

A harmadik verzió életszerűségét két ok is alátámasztja:

- A számszerűségéből következik, hogy kevesebb embernek kell megtanulnia magyarul, mint fordítva, hiszen az önkormányzati képviselők nagyobb része tartozik a magyarörményekhez.

- A kisebbséghez való tartozás és képviselői feltétele a magyar állampolgárság, amelynek viszont feltétele a magyar nyelv ismerete. (Az állampolgárság elnyeréséhez nyelvvizsgát kell tenni magyarból.) Így tehát Örményországból ideérkezett testvéreinknek nem azért kell megtanulniuk magyarul, mert a kisebbségi képviselőt azt megköveteli, hanem, mert a magyar állampolgársági törvény teszi kötelezővé. Magyar nyelvismeret nélkül egyébként nem is tudják képviselői munkájukat elvégezni, mások érdekképviselőt ellátni a magyar környezetben. Tehát minden örmény kisebbségi képviselőnek tudnia kell magyarul.

A Megállapodás 1.5. pontja tehát nem más mint a legcélszerűbbnek mutakozó kommunikációs

forma kiválasztása. E pont nem a közösség szabad nyelvhasználatára vonatkozik, hanem csak az önkormányzati képviselők belső munkanyelvét rögzíti, illetve az önkormányzatok és a hazai szervek, szervezetek közötti ügyintézés nyelvét. Ez a pont tehát nem korlátozza a szabad örmény nyelvhasználatot a közösség adott rendezvényein, kiadványaiban, közösségi életében. Ahol az örmény nyelv használatát a közösség igényli, ott használják. Ahol viszont a magyar nyelvet igénylik, ott rendezvényeken és a közösségi élet folytatásának bármely területén igény szerint a magyar nyelvet használják. Az önkormányzat maximálisan támogatja az örmény nyelv oktatását. Aki örményül akar tanulni, annak erre lehetősége van, senki számára nem lehet azonban kötelezővé tenni, sem a közösség, sem az egyes képviselő számára. Azon dokumentumok, amelyeket örmény nyelvterületre is el kívánnak juttatni, lefordításra kerülnek örmény nyelvre is, összetűzve a magyar dokumentummal és a fordító által hitelesítve. Egyébként minden önkormányzati dokumentumot magyarul kell archiválni, erről az önkormányzati törvény rendelkezik. Sokkal kevesebbet kell fordítani, ha a dokumentumok magyarul születnek és csak az örmény területre kerülőket fordítjuk le (gazdaságossági megfontolás).

E megfontolások mérlegelése után a közösség örmény nyelvű tagjai önkorlátozó határozatot hoztak, bár a kisebbségi törvény lehetővé tenné számukra a kisebbségi nyelv használatát az önkormányzatiságban is, mégis lemondtak erről a jogukról ésszerű megfontolások miatt. A törvény lehetővé teszi ezt a működésmódot is, amennyiben erről a közösség így határoz. Az elektorok gyűlése, amely minden megjelent önkormányzati képviselő és elektor jelenlétében zajlott, egyhangú határozatban elfogadta a megállapodásban szereplő pontokat.

A megállapodás természetesen tartalmaz sok olyan pontot is, amely kompenzálja örmény anyanyelvű örmény testvéreinket. Például, a számszerűségtől függetlenül (hiszen sokkal több a magyarörmény mint az örményörmény), a kulturális életre fordított összegeket megfelezték, mondván, hogy a közösség örmény anyanyelvű, örmény kultúrájának ápolása költségesebb, mint a magyarörmény kultúra és tárgyi emlékek ápolása.

A megállapodás mindkét fél ésszerű, önmegtartóztató, lojális gondolkodásának köszönhetően ma Magyarországon az összes kisebbség között a legkorszerűbb, példamutató értékű.

Az elkövetkező 4 év arról fog szólni, hogy e harmonikus szemléletet hogyan tudjuk gyakorolni, valamint hogyan tudjuk a közvéleménybe átültetni, miközben egyelőre mindenhol csak azt halljuk, hogy „az nem örmény, görög, román, ruszin stb.”, „aki nem beszél örményül, görögül, románul, ruszinul, stb.”

E szemléletű munkához kérünk mindenkitől támogatást és segítséget. Közös munkával érzük el, hogy az örménység „kilógjon a sorból” a maga rendkívül lojális, harmonikus, a legkevésbé sem kirekesztő működési módjával. Munkánkkal kell megcáfolnunk a köztudatba belesulykolt, téves álláspontot, miszerint az „etnobiznisz” azonos a nyelv nem ismeretével.

*Dr. Issekutz Sarolta elnök
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*

Emlékeztető

„Bár angol nyelven írok és amerikai születésű vagyok, örmény írónak vallom magam. Angol szavakat használok, amerikai környezetről írok, de az a szellem, amely írni kényszerít – örmény. Tehát: örmény író vagyok” - jelenti ki egyik könyve előszavában korunk egyik legnagyobb írója, William Saroyan.

Az idézet magyarul Gevork Emin „Hét ének Örményországról” című könyvének magyar kiadásában jelent meg, a 165-ik oldalon. A kötetet fordította Rab Zsuzsa. A könyv kiadását támogatta az Arménia Népe Kulturális Egyesület, az Interararat Kft., a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Alapítvány és Markan Oganjan. Az impresszum szerinti kiadó: Copyright by Arménia Népe Kulturális Egyesület, 1994.

Az örmény kereszt kétszáz éve

A mult század elején - valószínűleg az 1903. évben - igen színvonalas, érdekes, 34 ábrával illusztrált összehasonlító tanulmány jelent meg a Szongott Kristóf által szerkesztett, korabeli Arméniában.

Az örmény kereszt c. tanulmány szerzője, *Merza Gyula* latin üdvözlő költemény kíséretében XIII. Leó pápának a figyelmébe ajánlotta írását. Ezért apostoli áldást, később pápai kitüntetést is kapott, a Szent Szilveszter lovagrend nagykeresztjét.

Az elmúlt száz évben az egyes keresztformák szimbolikus alakjának elterjedése alakította történelmünk folyását jó, vagy kevésbé jó irányba. Ma is elterjedten használatos a latin, görög, andrás-, lotharingiai, pápai kereszt, és még sokfajta más kereszt ábrázolása. A máltai kereszt megjelenése a lovagrend és a szeretetszolgálat jelvényein bizalmat, reményt jelent a rászoruló megsegítésében. A mechtarista kereszt szimbóluma ma is kiolvasható az örmény templomokban, miseruhákon, nyomtatványokban.

Egy ősi indiai-szanszkrit napkorong jelképet használva a svasztika (horogkereszt) a náci önkényuralom jelképe lett. A kommunista rendszer éveiben pedig mindenfajta vallási hitet, keresztény meggyőződést igyekeztek eltüntetni az életünkben.

Történelmünk során végigkísér a kereszténység elleni fenyegetettség. Merza Gyula már a bevezetőjében ezt írja:

„Ami a mohamedanizmusnak a félhold, ugyanaz a keresztény világnak a kereszt jelvénye. Tulajdonképpen egyszerű szimbólum, a világ összes keresztény népei előtt tiszteletet váltott ki. Nagy Konstantin óta megszűnvn a gyalázat jelképe lenni, a kereszt hatalmába keríti az egész keresztény társadalom kultúréletét.”

Érdeemes volna számba venni, csak az utolsó évszázadban, hogy csúfolták meg a keresztet az önkényrendszerek hatalmaskodói.

Törökországban az örmény genocídium legszörnyűbb évében, 1915 tavaszán - szemtanúk igazolják - az örményeket kereszt formában felszegezték padlóra, asztalra, ajtóra. Kevesen tudtak megmenekülni. Nőket, gyermekeket elevenen nyúztak meg. Az akkori vérengzéseket sok évtizeden át sikerült eltitkolni a világ előtt. Ezért ismétlődhetett a II. világháború idején a genocídium még nagyobb, tudatosan szervezett formában.

A világháború után a győztes hatalmak gyakorolták a megtorlást. Jellemző ábrázolása a kínoknak a képzőművész Buday György Székely feszület című fametszete.

Senkinek sem sikerült ilyenfajta művészi ábrázolásban kifejezőbben bemutatni: minden ember magával hordja keresztjét. Magunkban hordjuk mindhalálíg.

A Merza Gyula-tanulmány napjaink iszlám terror-fenyegetettség korszakában is gondolatébresztő, meglepően időszerű. Tanulságos lenne újra megjelentetni és kiegészíteni a huszadik század eseménydús évtizedeivel.

Budai Merza Pál
Brassó, 2003 március 17.

Argentínai értesítés

Nemrég kaptuk az értesítést Dél Amerikából, *Ladányi Domonkos* úrtól: 2002 november 8-án Buenos Airesben az argentin Colegio Militar ünnepséget rendezett abból az alkalomból, hogy átvették Domonkos Béla magyar szobrász alkotását, amely Czetz János magyar honvéd tábornokot, argentin ezredest ábrázolja. Ugyanekkor került sor a tábornok házassági okmányainak és a Wienerneustadti Katonai Akadémián őrzött Czetz-okmányoknak az átadására. Mindezekhez egy székelykapu-modellt is mellékeltek.

Mint Ladányi Domonkos úr írja, a dombormű a Colegio Militar igazgatói irodájának falát díszíti (hiszen e katonai főiskola alapítója és első igazgatója Czetz János volt). Másik képünk: az ünnepségen a kollégium hallgatói és tanári tisztikara mellett részt vettek: (balról jobbra): Vattay Miklós, a Vitézi Rend jelenlegi dél-amerikai törzskapitánya, Szőnyi Ferenc, a Magyar Köztársaság nagykövete, Ortiz tábornok iskolaigazgató és Ladányi Domonkos, a Vitézi Rend dél-amerikai tiszteletbeli törzskapitánya.

Szóval és ecsettel ***Gopcsa Paula festőművész képei*** ***a Józsefvárosi Galériában***

Gopcsa Paulának és *Kocsi Miklósnak* a Tavaszi Fesztivál időszakában megnyílt tárlata számunkra megkülönböztetett jelentőségű. A „Művészházaspárok a Józsefvárosban” sorozat keretében jelentkező magyarörmény származású festőnő munkáival viszonylag ritkán találkozhatunk, pedig a színekben és formákban, kompozícióban és mondanivalóban összehangolt művek együttesét a szépszámú látogatók körében elismerés övezte.

A kiállító teremben örök festői témák fogadnak: táj- és városképek, csendéletek, portrék, zsánerek. Ám ezek a látszólagos „sablonok” Gopcsa Paula művészlencséjén át új értelmet kapnak. Ecsetjének nyomán apró szépségekre lelünk, melyek derűs színvilága beragyogja képeit. A festő alkotói pályáján tehetséggel és szépérzéssel kamatoztatja a Képzőművészeti Főiskola kiváló mestereinek, így például Pór Bertalannak, Domanovszky Endrének, Barcsay Jenőnek tanításait, azokat bizonyos könnyedséggel hangolva saját művészi vérmérsékletének, egyéni érzés- és gondolatvilágának húrjaira.

A képek között sétálva - a kiállító atmoszférateremtő képességének köszönhetően - a személyes élmény hitelével kalandozhatunk Olaszország veretes és hírneves helyein, barangolhatunk hazai tájainkon, Veszprémben és Szobotkán. Törékeny vonalrajzú arcképei - festői erényein túl - találó jellemportrék. Kifinomult érzékenységgel közeledik gyermekmodelljeihez, megjelenítésükben a külsődleges jegyek valóságú megörökítésével együtt a lélekábrázolás mélységéig is eljut. Ilyenkor érezzük legtisztábban, hogy Gopcsa Paula személyiségében a küldetéstudattal szolgáló tanárember és a művész tulajdonképpen egylényegű. Művészetét harmónia lengi be, öröm nézni olaj és akvarellműveit, rajzait, monotypiáit. Stílusa, a jó ízléssel ölelkező mértéktartás nemes szándékában és gyakorlatában, elsősorban posztimpreszionista hagyományainkból merít, miközben a festő önálló alkotói elképzeléseit valósítja meg. A tárlaton bemutatott munkák beszédesen szólnak arról, hogy a közérthetően megfogalmazott, művészi alázattal megközelített őszinte, személyes élmény visszaadására ma is van igény. Korunk művészetének mind manipulatívabb útvesztőjében pedig egyre inkább.

Noha Gopcsa Paula felkészült festő, aki a vörösberényi és balatonboglári művésztelepeknek éveken át egyik állandó vendége volt, akinek gimnáziumi szakfoglalkozása a Képzőművészeti Főiskola tanítási gyakorlatának helyszíne, személyében a művész mégis szinte elválaszthatatlan a pedagógustól. Mindkét tevékenységét az értékmentés és értékátadás szándéka is vezérli. Tiszteletre méltó, ahogyan alkotói munkája mellett, a Szinyei Merse Pál Általános Iskola és Gimnázium rajz- és művészettörténet tanáraként generációk arra fogékony tagjait beoltotta művészetszeretettel, beavatta őket a mesterség rejtelmeibe. Példaként említem azt a jó nevű műgyűjtőt és galéria tulajdonost, az iskola hajdani diákját, Haas Jánost, aki egykor ennek az ösztönzésnek nyomán kezdett múzeumokba járni. Gopcsa Paula lelkesedéssel magyarázott, rajongással mesélt a művészet történetéről, kiváltképp a modern iránti látásmódot fejlesztette. Bátorította növendékeit, hogy merjenek látni. Szívből hitt és hisz a jó pedagógia erejében. Tanórái ezért is voltak meggyőzőek, s mint a fenti eset tanúsítja, egy életre meghatározóak. És érhet-e nagyobb öröm pedagógust, mint amikor tapasztalja, hogy munkája gyümölcse beérett. Becsülni és féltetni kell a Gopcsa Paulához hasonló embereket. Számuk egyre apad.

Benedek Katalin

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves barátaink, rokonaink!

Budaörs I. magyarörmény tárlatának már voltak előzményei, hiszen az elmúlt évek folyamán fotóművészeti és grafikai munkákban gyönyörködhetek az érdeklődők. A megrendezett kiállítások tanúsítják, hogy milyen értékes, érdekes kultúrával gazdagítják az örmény gyökerű magyar alkotóművészek szellemi életünket. Nem egy művész a *Hollósy Simon*, *Barcsay Jenő* - hogy csak a legkiválóbb elődöket említsen - nevével fémjelezhető eltökéltséggel és igénnyel teljesíti feladatát.

A ma nyíló tárlat legszembetűnőbb sajátossága a képzőművészeti műfajok széles skálájában rejlik. Ugyanis, a teremben sétálgatva, az első vizuális benyomás után alaposabban szemügyre véve a műveket, újabb felfedezést tehetünk: a falakon függő képek különféle technikákkal, eljárásokkal készültek: olajjal, akvarellal, ceruzával, ill. monotypia, rézkarc kínálta ábrázolási eszközökkel. Ebből a sokszínű kollektióból tisztán csendül ki az egyöntetű, őszinte megnyilatkozás hangja. Tulajdonképpen a kortárs magyarörmény művészek kisebb seregszemléjeként is szólhatnék az eseményről, mivel az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek 2001-ben, államiságunk ezredfordulójára emlékező nagyobb kiállítása után most találkozhatunk ismét, ezúttal a grafika és festészet hiteles képviselőivel. Újfént bizonyítva az előnyös génkeveredésű népközösség tehetségét.

A tárlat közreműködői ismert, méltányolt alkotók, kiállítóművészek. Ennek illusztrációjaként említem, bár bizonyára önök közül is többen megtekintették, *Gross Arnold* legutóbbi, 2003-as kiállítását az Iparművészeti Múzeumban, *Gopcsa Pauláét* az elmúlt hetekben a Józsefvárosi Kiállítóteremben, vagy - a fentieket megelőzően - *Botár Edit* kolozsvári akvarellciklusát a Vármegye Galériában, és *Gajzágó Sándor* biblikus tárgyú műveit az esztergomi Keresztény Múzeumban.

Az itt megvalósult kiállítás másik, a már említett többszólamúságon túli jellemzője, a különböző irányból megközelített téma azonossága. Ez persze lehet véletlenszerű. A látottak alapján azonban arról győződhetünk meg, hogy a művészeket elsősorban a természet, táj, szűkebb környezetük ihlette. Elsőként a vidéki régió küldötteit köszöntöm: *Tóth Rózsát*, *Tóth*

István Tibort és Kovrig Miklóst. Közösségünk távolabb élő művészeinek jelentkezése megnyugtató bizonyítéka annak, hogy kultúránk Budapest határain kívül is él és „erős”.

Tóth Rózsát Szegedről ismerősként üdvözölhetjük. Ő az, aki az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek lapjain megjelenő rajzaival az elmúlt években, hónapról hónapra beavatott bennünket képileg megjelenített olvasmány-élményeibe, s 2001-ben kiállítással mutatkozott be a fővárosban. Itt és most az ember és természet szoros együvé tartozásáról vall. Jó érzékkel megtalálja a mondanivalóját legmegfelelőbben tolmácsoló olajtechnikát, amellyel bensőséges hangulatú csendéleteit és tájélményeit festi.

Tóth István Tibor ugyancsak Szegedről érkezett, rézkarcokkal. Finom karcolatú, kisméretű lapjai tulajdonképpen a szülőváros motívumainak inspirációjára született rövid monológok. Tóth István Tibor a remekmű, Az ember tragédiája által keltett gondolatairól szintén szól hozzánk.

Kovrig Miklós választott, új hazája Cegléd. Egészen egyedi témában jeleskedik, ugyanis vadászfestő. Őt idézem: „Festményeim témája a természet mint egység, a vadon élő állatok és vadászélmények.” Stilisztikus szempontból a természetelvű szemléletből is táplálkozó, ám lényegében valóság-hű festést műveli. Fátyolos derengésből bontakozik ki a természet örök és mégis mindig változó arca. A Holt-ág, Erdő széle, Őszi nyírfák ugyan természetdarabkák, de nem kivágatok, hanem részei a nagy egésznek.

Gopcsa Paula Budapesten tevékenykedik és amint látjuk, biztos kézzel viszi vászonra, papírra mindazt, ami fantáziáját megérinti, amit alkotó szándéka az élményekből kiválaszt. Így aztán mi is járhatunk Veszprém beszédes nevű Festő utcájában és álmodozhatunk, ringatózhatunk Velence Pihenő gondoláin. A történelem és a vallás szellemének közvetítésére szívesen használja a monotípiát. Ezt, a részben grafikai, de sokkal inkább festői eljárást előszeretettel alkalmazta két kiváló művész, Kondor Béla és Korniss Dezső is. Gopcsa Paula nemcsak festő, hanem pedagógus is. Erről tanúskodik műveinek közérthető nyelvezete.

Botár Editet szűkebben vett hazája, Erdély, illetve Kolozsvár és szent hegyünk, a Hargita tartja fogságában. Kultúra- és értékmentő művész, mely külön érdeme, ugyanis ez mint erény kezd veszendőbe menni, s ezáltal a szakmai tudás, személyes élmény feltételei torzulnak. Száraz és vizes technikával ölelkező lapjai szülőföldjéről szóló őszinte vallomások. A napjaink művészetében oly gyakran előforduló látvány-klisék helyett Botár Edit egy, az erdélyi hagyományokban gyökerező és személyes élményből táplálkozó képi világot tár elénk. Ezeket az „örök pillanatok” nem a turista, hanem a gazda szemével villantja föl.

Gajzágó Sándor ezúttal festőként, nagyszabású freskóterv megálmodójaként lép elénk. Figuratív formaadású, sejtelmesen lírai hangvételű és színezésű képén az Üdvtörténet - teremtés, bűnbeesés, megváltás - ábrázolásával az örökkévalóságot hivatott megidézni. Festményeinek szinte lebegő alakjai bölcsességet rejtenek magukban. Ők egy értelmünkkel föl nem fogható, nem evilági távlatokat nyitó szellemi-lelki tér érzékeltetésének adekvát szereplői.

Gross Arnold a rézkarc doyenje, a műfaj valóságos megújítója. A kiállításunkon szereplő öt lap külön érdekessége, hogy az igen szűkre szabott mennyiség ellenére, jelzésszerűen felvillantja egy-egy alkotói periódus főbb jellemvonásait, a 60-as évektől szinte napjainkig. Nagy vonalakban követhető, ahogy a mester Rembrandt és Dürer örökségének tanulmányozása nyomán kialakítja egyéni, senki mással össze nem téveszthető stílusát. Tájékepeinek rezzenéstelen, örök békét sugárzó nyugalma mögött páratlan technikai tudás rejlik. Emléklappal adózik J. S. Bach zsenijének. A mű formai és tartalmi tisztasága szinte felidézi bennünk a fennkölt zenét. Gross Arnold ars poeticája szépen kicsendül az itt látható kis műegyüttesből.

Zárógondolatként, szavakba öntve: „annyi baj, gond, bánat és szörnyűség vesz körül minket a világban, hogy azt nem szabad még a művészetbe is beengedni.”

Köszönjük a művészeknek, hogy megosztják velünk gondolataikat, s egy kis időre szétosztják

köztünk munkálkodásuk szép darabjait, amelyet megbecsüléssel és szeretettel fogadunk.

Benedek Katalin

(Elhangzott 2003. április 7-én, a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat I. magyarörmény képzőművészeti tárlatának megnyitóján a Jókai Mór Művelődési Központ kiállítótermében.)

Édesanyák és lovagok

Nem tudom, hogy csak egy-egy tájékon van-e így, de gyermekkoromban a Háromszékről származó nagyanyámtól is, a Maros mellől, Marosújvár s Gyulafehérvár környékén nevelkedett édesanyámtól is mindig azt hallottam, hogy május a Mária hónapja. Azért vagyok bizonytalan, mert egyházi naptárunkban egyetlen egy Mária-ünnep sem esik májusra, azaz a hivatalos szertartásrendben nyoma sincs a hónap illetően elkötelezettségének. Így aztán, bizonytalanságomat megkerülve, kezdem két áprilisi dátum említésével.

Az elmúlt hónap igencsak említésre méltó napja 23-a: Adalbert. A név viselője (956-997) cseh főúri családból származott, majd bencés szerzetes lett, s a későbbi II. Ottó császár barátja. Nagy része volt a magyarság térítésében. Hazánkban, Géza fejedelem idején 992 és 994 között működött, megkeresztelte a fejedelmet, valamint fiát, Vajkot. Porosz földön halt vértanúhalált s már kezdettől fogva szentként tisztelték, de fényét - különösen a Kárpát-medencében - elhomályosította a következő nap, április 24-e.

Ez ugyanis Szent György napja, a sárkányölő lovagé.

A Vatikán néhány évtizede őt is törölte a szentek hivatalos sorából. Jogosan, érthetően: ha a szentek valóságos emberek, akik valamilyen tetteikkel vagy életvitelükkel különösen rászolgáltak arra, hogy példaképül állítsa őket az Egyház a hívek elé, akkor a népmesei indíttatású György lovag mesés alakját nem kell, nem szabad szentként tisztelni.

Igen ám, de nem úgy a hagyomány! Lássuk csak: György lovag Krisztus híve s történetesen egy városhoz ér, amelynek sárkánya van (ilyesmit a mondák és a népmesék az elmúlt négyezer év során igen sok városról állítanak). A sárkány sarcol; etetni kell, még hozzá emberáldozattal, az is természetes, hogy szüzlányokkal (ősi, ködbe vésző totemkultuszok emléke). S itt az óriási tragédia, a sárkány a város minden fiatal lányát megette már, így aztán a király lányán a sor. (Ez viszont kitűnő, kedves feudális vonás, ami persze a történet illetően formában való kialakulásának ősi, hatalmi-szerkezeti korára utal: mert a többi polgár lánya még csak-csak, na de a királyé... ! A sárkány tehát az adott világrendet borítja fel, ha még a királylányt is megeszi.)

György persze megküzd, győz, a várost kereszténységre téríti, majd mit sem törődve azzal, hogy a királylányt jutalmul feleségül vehetné - továbbáll. Úgynevezett kóbor lovag volt, a lovagkor ideálja. Ez a legközkeletűbb György-képzet s ez tulajdonképpen a lovag epitetonja is: sárkányölő Szent György, a lovag. Így ábrázolja művészettörténetünk egyik leghíresebb szobra is, a Kolozsvári-testvérek műve. György - mint Bálint Sándor írja Ünnepi Kalendárium című, a hitvilág néprajzát feldolgozó nagyszerű művében - „a hit diadalmas hőseként, győzhetetlen katonájaként, emberi példaként élt Dömötörrel, Mártonnal, Móriccal, Compostelai Jakabbal, a mi László királyunkkal egyetemben a középkor lovagi világában”.

Számos Kárpát-medencei helység a nevében őrzi: Balaton- Duna- Mező- Tótszentgyörgy, vagy a felvidéki Baranya-Borsod- Bur- Garam- Gombos- Turócs-Szentgyörgy, illetve Csík- Erdő-Sepsi- Torockószentgyörgy - hogy csak néhányat említsünk.

A Szent György-legenda érdekes továbbélése, hogy a Magyar Királyság területén oly élénk

egyházi-népi kultusz nyomán alapította a sárkányrend elnevezésű lovagi közösséget Zsigmond király-császár és Borbála királyné 1408-ban (jelvénye kereszt, amelyről lent egy sárkány függött). A megöleendő sárkányt a trónkövetelők és eretnekek jelentették. Tudjuk, hogy a „sárkány” szó számos indoeurópai nyelvben, így a románban is a „drak” tőből ered (latinul draco, draconis).

Bizonyos kegyetlen oláh vajda, akit - tepes (ejtsd: cepes), vagyis „karós” (tessék a „csép” szóra gondolni!) néven is emleget a történetírás, mert gyakori és kedvenc kivégeztetési módja volt a karóba húztatás, lévén amúgy ennek a lovagrendnek a tagja, Drakula néven vált az utókor képregényes vámpír-figurájává. (Német játékfilmesek tettek sokat azért, hogy Hunyadi János vajdahunyadi várát a külföldi közvélemény ezzel a „vérszívó Drakula-vámpír-szadista” alakkal társítsa.)

Ám a valódi Zsigmond-féle lovagi társaságnak - egyebek között - volt egy igen érdekes szabálya: a rend bármely tagjának halála alkalmából a lovagok egy napig gyászruhát hordtak, amelyet másnap alamizsnával együtt kötelesek voltak Krisztus szegényének ajándékozni (ugyancsak Bálint Sándor könyvéből).

Mélységesen mély a múltnak kútja és mindig meglepően gazdag az emberi világ tárháza...

De most lássuk májust, hiszen úgy tanultam, hogy május Mária hónapja. Van ugyan ebben a szép hónapban Flórián (néhány helyen, népnyelven: Furgyán), aki nem bevásárlóközpontnak született, hanem római katonatiszt volt a hagyomány szerint, s a tűzoltók védőszentje, így olyanoké is, akik a tűzzel kapcsolatban állnak (kovács, fazekas, sörfőző). Van Mónika (akit viszont nem egy tévécsatorna talált ki, hanem Szent Ágoston édesanyja volt), van olajbafőtt János, az egri egyházmegye védőszentje, akinek legenda szerinti olajba főzetését a magyar későgót egyik leghíresebb alkotásán, Lőcsei Pál fafaragóművész híres művén, a lőcsei Jakab-templom főoltárán is láthatjuk.

Van a három „hírhedt” májusi, a fagyószentek (12, 13, 14: Pongrác, Szervác, Bonifác), van Csehország védőszentje, Nepomuki Szent János (Jan Nepomucen), aki - lévén a Moldva folyó vizébe fojtották, történetileg tisztázatlan okokból - a vízzel kapcsolatos foglalkozások védőszentje, s a Kárpát-medencében gyakorta állították fel szobrát folyóvizek mentén, hidakon, vagy hídfőkön is. S végül van május 31-én Petronella, aki Szent Péter leánya volt, a középkori Magyarországon számon is tartották. (Szent Péter ugyanis nem élt cölibátusban.)

Nagy léptekkel, sok-sok részletet kihagyva, de végigjártuk a májusi naptárat, s Mária nincs benne sehol. A május valahogy mégis Mária hónapja: ekkor ugyanis felmosolyodik a világ. Pedig a Mária (Miriam) név eredeti jelentése igen érdekes, hiszen két rokon fogalomkört jelöl: egyrészt „keserű, szomorú”, másrészt „ellenálló, lázadó”.

Volt egykor egy szürke darócruhás galileai asszony, aki tiszta szeretetben fiút szült és férjével kettesben úgy döntöttek, hogy Jézus lesz a neve. Ezt a fiút felnevelte tisztességgel s ez a fiú bizonyára vissza-visszatért anyjához. Ha másért nem, hát azért, hogy elrémítően nehéz hivatásához megint és megint egy kicsi erőt kapjon tőle: hogy az édesanyja útjára bocsássa (amelyet neki be kell járnia, mert ezért jött a világra). Vissza-visszatért, hogy amikor az édesanyja megkérdezi:

- Mikor jössz, fiam?

Ő bizalommal azt válaszolhassa:

- Nem tudom, édesanyám - mert tudja, megbízhatóan tudja, hogy az édesanyja félszegen elmosolyodik, majd integetés közben csak ennyit mond:

- Jézus, vigyázz magadra! - miközben az asszony pedig tudja, édesanyaként érzi, hogy a fia nem azért megy az útra (amely végülis keresztút lesz), hogy önmagára vigyázzon.

De ez az édesanyai elbocsátó, megnyugtató szó kell. Enélkül nem lehet. S ebben benne van az

a bizonyosság is, hogy amikor a fiú a kereszten kiszenvet, az édesanyja akkor is ott van. És amikor a testét leveszik, akkor Mária anya egyszerűen, emberien, női, anyai érzelmei és keserve összességével kétségbeesik: siratja a fiát. Joga van hozzá, mert fia egész élete során mindig ott volt, mindig az édesanyja volt. Nem csupán megszülte. Nem, nem! Valójában nem a betlehemek lágy dallamai szólnak Máriáról, az édesanyjáról. Szülni minden egészséges testű nő tud: biológiai adottság. De felnevelni és azt éreztetni egy (Jézus esetében rövid) életen át: hallgatlak, fiam, veled vagyok, fiam... az a nehéz.

Ez tehát Húsvét. Húsvét legalább annyira szól Mária édesanyjáról, mint a Feltámadotról. És mindkettő, így együtt az ember reménye.

Húsvét után előbb-utóbb (ezúttal a Húsvét-számítás összefüggései miatt viszonylag hamar) itt a május: Mária hónapja.

Talán ez is vezérelhette a történelmileg új, szép szokás kialakulását: május első vasárnapja az édesanyák ünnepe. Isten éltesse őket s tartsa meg őket nekünk, az emberiségnek úgy, hogy ne csak világra hozni tudjanak, mert az csak biológiai összefüggés. Szeressetek, neveljétek minket és aggódjatok értünk, kiröppenő fiakért és lányokért, édesanyák, folyamatosan.

dcs

Örményekre emlékezve *(második rész)*

Kovánián Haruttyunnál senki sem tudta volna jobban megkedveltetni velem az örmény népet. Ő adta kezembe „A Musza Dag negyven napja”-t, amit egy szuszra olvastam végig, mélyen meghatódva a könyv szereplőinek kegyetlen sorsán. Aztán egy orosz régész nő csodálatos könyve következett, aki Lengyelországból követi az időben visszafelé az Ararátig ennek a sokat próbált, edzett népnek a sorsát. Itt találkoztam először a katolikus szóval és Ecsmiadzinnal. Az egész könyvből a végtelen tisztelet és csodálat hangulata áradt. Gábor Miklós Ala-tau Ararátja csak hab volt a tortán. Aztán teltek-múltak az évek és nem gondoltam arra, hogy egyszer valami közöm lesz az erdélyi örménység egyik legkiválóbb alakjához, **Czárán Gyulához**, a bihari turizmus nagy mecénásához és egyben művelőjéhez. Pedig így történt, mégpedig drága édesapámnak köszönhetően. Valami rejtelmes és sorsszerű véletlen őt rendelte a seprősi Czáránok földi maradványainak megmentésére.

A Lengyelországból menekült, jómódú örmény család először Gyergyószentmiklóson, majd az arad-megyei Seprősön (Sepraus) telepedett le a XVI. században. A XVIII. században a község római katolikus temetőjében kápolnát és alatta sírboltot építettek. A II. világháború és a kommunizmus győzelme nemcsak a virágzó polgári rendet zúzta szét a faluban, hanem magát a Czárán családot is. Az új, „népi” hatalom rátette a kezét ingó és ingatlan vagyonyukra. Azokat a Czáránokat, akik idejekorán nem menekültek külföldre, különböző kényszerlakhelyekre száműzték. A Czárán-kápolnával egyelőre nem tudtak mit kezdeni, sem irodának, sem raktárnak nem felelt meg. Hívek híján hagyták, hogy magába roskadjon az idő szorításában. A mindenható helyi tanács a kilencszázhetvenes években elérkezettnek látta az időt, hogy végérvényesen megszabaduljon „a falu központjának forgalmát akadályozó” építménytől. Rögtön eszükbe jutott az Erzsébetvárosba (Dumbráveni) deportált Czárán István, aki lám-lám, újból tulajdonossá lépett elő - mivel a néptanács elnöke írásban szólította fel a kápolna tatarozására; mert ha ez nem történik meg, kezdeményezni fogják annak lebontását. Czárán István ekkor már a hetvenes éveit taposta és anyagilag nem tudta támogatni a tatarozást. Menteni próbálva családja nyughelyét, felajánlotta a kápolnát a temesvári római katolikus Püspöki Hivatalnak. Javaslatát elutasították.

Időközben Málnásfürdőn egy ingatlant katolikus templommá építettek át, amelynek nem volt harangja. Egyházközségünk a mikóújfalusi plébánia filiáléja volt. Plébánosa, Sántha Antal tudomást szerzett a seprősi kápolnáról, amelynek renoválása fejében bárki megkaphatta a kápolna két harangját. Édesapám, Zsigmond László ezidőben a málnásfürdői leányegyház gondnoka volt. 1976. január 23-án találkozott először az időközben már 80 évesé lett Czárán Istvánnal. A továbbiakban édesapám levelezéséből idézek:

„Id. Czárán István úr írásbeli engedélyével 1976 március 10-én kiutaztam Arad megyébe, Seprős községbe, és feljegyeztem az elvégzendő javítási munkálatokat és a szükséges anyagokat. Visszafelé Erzsébetvárosban /.../ megkötöttük a fentiekre vonatkozó szerződést. Czárán úr /.../ a seprősi néptanácshoz folyamodott a kápolna javítási ügyével, ahonnan írásbeli jóváhagyást kapott." De a tatarozásra nem került sor, mert a seprősi tanács döntést hozott a kápolna lebontására, semmissé nyilvánítva előző határozatát, amely a renoválást látta célszerűnek. „A két harangot 1976 június 24-én hoztuk el Sántha Antal plébános úrral Málnásfürdőre." (Zsigmond László)

Alig zajlott le a harangszentelés (július 10.), apámnak máris utaznia kellett a kápolna lebontására. Július 14-én érkezett a helyszínre. Ekkor már félig lebontották a templomot. Seprős község és az ortodox egyház jóvoltából kijelölték az ortodox temetőben azt az örök sírhelyet, amelyet az újratemetéshez ajánlottak fel. A Czárán Istvánnak küldött levélben (1976 július 18.) apám a legapróbb részletekig beszámolt:

„14-én délután kiásattam a temetőben kijelölt sírhelyet. Bezaluztattam és betonnal beönttettem az alját. Ehhez a néptanács azzal segített, hogy embert és szállítóeszközt bocsátott azonnal a rendelkezésemre, fizetés ellenében. Másnap, 15-én reggel nyitottam fel újra a kriptát. Ide is embereket vezényelt a néptanács. Az elnök, az alelnök, az egyik milicista és több csodálkozó «díszőrsége» mellett 17 koporsót szedtünk ki a kápolna alól. A legelső frontból Czárán Emánuel koporsója (dupla) volt a legjobban konzerválódva, csaknem teljesen ép, minden ornamentumával. Ezt jelöltem ki a csontok, maradványok közös szállásául. Az Emánuelen olyan szép volt a sujtásos díszmagyar, hogy gyönyörködni lehetett benne. A csizma a lábán teljesen ép volt, csak a szár felső része volt elenyészve. Ebbe a koporsóba gyűlt össze minden maradvány, ruhadarabokkal együtt. Apró, ruhadíszeket képző üveggyöngyöknél egyéb semmilyen anyagból való tárgy, emlék nem került elő.

A délutáni órákban végetért az elég nehezen bontható és megközelíthető kripták «kilakoltatása»... Addigra kiöntötték részben az új kriptá helyét is. Hét darab emléktáblát sikerült beépíteni a kriptá belső falaiba, köztük egy gyönyörű, márványból faragott családi címerdomborművel díszítettet is, a Czárán Gyuláét, aki bár nem ott nyugszik (hanem Menyházán - *a szerző megjegyzése*), de a tábla mint remekmű megérte, hogy átmentsék az utókornak /.../ A falu népe sokáig búcsúzkodott a hamvaktól. Háborogtak, méltatlankodtak, különösképpen, amikor a két 1500-as buldózer nekitámadt a maradék falaknak és lekaparta a földet a kriptá boltozatáról.

Felsajgott bennem a költő szava: «...ezért valaki felelős!» Hogy kit és mikor tesz majd a történelem felelőssé ezért a műemlékért, azt nem lehet tudni, de azért írom le így, ahogy tudom, hogy legalább ennyit tudjanak abból, amit sajnós, nekem látnom kellett.

Szombaton, 17-én reggel Simonyifalvára siettem kerékpáron, és bejelentettem Dunay Ferenc plébános úrnak jöttöm célját. A seprősi Czárán család életben lévő fiától, Czárán Istvántól nyert felhatalmazásom alapján felkértem, hogy a mai napon végezzen temetési szertartást 17 előd új sírja felett. Délelőtt 11 órakor ott is volt a seprősi temetőben. A latin nyelvű szertartás után, amelyet ketten végeztünk, liberát énekeltünk.

A kriptá belső vasajtóját átmentettem a temetőbe 2 drb. erős vaspánttal együtt. A vaspántokra

helyeztem a vasajtót, arra a betonvas hálózatot, s ezután öntöttem rá a betont. A borítóra a friss betonra helyeztem 3 drb. címeres márvány emléktáblát a kápolnából. A fejhez pedig betonba odaállítottam azt a rózsaszínű márvány sírkövet, amelyet szintén a kriptában találtam. Annak a sírfelőli lapjára lesz rávésve a következő felirat: 'A seprősi Czárán családok hamvai 1813-1906. Idetemetve 1976-ban'. A feliratot Dunay plébános úr fogja elvégeztetni, melynek költségeit vállaltam.

Sokszor, szívélyesen üdvözölve, őszinte szeretettel
Zsigmond László

Két koporsót a marosvásárhelyi temetőben temettek újra. A kápolnából kimentettek szomorú mérlege a következő:

1. Tábla nélkül, a legkorábbi temetkezésből
2. Tábla nélkül, a legkorábbi temetkezésből
3. Tábla nélkül, a legkorábbi temetkezésből
4. Czárán István 1774-1846
5. Czárán Istvánné sz. Rétháti Kövér Johanna 1784-1861
6. Czárán János 1808-1883
7. Czárán Jánosné sz. Talpasi Kapdebó Terézia 1812-1887
8. Péchy Károlyné sz. Czárán Janka 1845-1925
9. Id. Czárán Géza 1848-1927
10. Id. Czárán Gézáné sz. Vidos Ilona 1872-1928
11. Ifj. Czárán Géza
12. Czárán Elek
13. Czárán János 1814-1882
14. Czárán Tivadar 1810-1888
15. Czárán Emánuel 1814-1885
16. Czárán Emánuelné sz. Kövér Róza 1836-1882
17. Czárán Márton 1847-1911
18. Czárán Aranka 1850-1892
19. Czárán Gergely 1818-1890
20. Czáránné Baracházi Kapdebó Anna 1827-1864
21. Czárán Gyula 1847-1906 (menyházi temető)
22. Czárán Emánuel 1813-1889
23. Czárán Antal 1822-1893
24. Csíky Viktorné sz. Czárán Szidónia (menyházi temető)

Azt, hogy mindez miképpen érintette Czárán Istvánt, akinek a szülei, testvérei is ott voltak eltemetve, nem lehet tudni, de édesapámhoz írt köszönőlevele sok mindent elárul:

„Igen Tisztelt Zsigmond úr!

Hálásan köszönöm levelét, melyben részletesen beszámolt a Seprősön végzett, szomorú munkáról! Szeretném meg nem történtenek venni a dolgot, és mindent elfelejteni! Remélem, ha minden rendben lesz, eljön, hogy személyesen is megköszönhessük jóságát, hogy oly lelkiismeretesen intézett el mindent!

Kiváló tisztelettel *Czárán István*

Dumbráveni, 976 júl. 20."

Seprősön ma már nem élnek sem örmények, sem magyarok. A törmelékkel együtt simultak az anyaföldre a megbolygatott emlékek is. Egy hely van még csak, ahol szóra lehet bírni a múltat: a címerpajzsos, közös Czárán-sír a temetőben.

A málnásfürdői kápolnába került harangokon kívül a seprősi kápolna meglévő berendezése, a gyertyatartóktól az oltárképig és padokig - de a legértékesebb darabok kétségkívül a bronzharangok, amelyek a XIX. század közepéről, és a XX. század elejéről származnak. Ma ők képviselik Málnásfürdő régiség-értékeit.

A kis harang oldalán Napba öltözött Szűz Mária áll a kis Jézussal, a szemben lévő oldalon pedig a Korpusz látható. Alul és felül akantusz-leveles, illetve lóbuszvirágos girland fut körül rajta. Felirata: Öntetett seprősi birtokos Czárán János, István és Kristóf testvérek által. Öntött éngem Horner Henrik N. Váradon az 1840 évben.

A nagy harangon ez áll: Patent 82,5 - Hönig F. Arad 1926.

Íme, így kerültek a Czárán-harangok Málnásfürdőre. És ha eddig nem is mondtuk ki hangosan, mindnyájan tudjuk: addig őrizzük, amíg egy katolikus hívő él Málnásfürdőn. Addig biztonságban vannak.

Talán lesz még egy Zsigmond László, aki tovább menekíti őket, ha az úgy van megírva a csillagokban.

Zsigmond Enikő geológus
Csíkszereda, 2003. II. 22.

Hírek, felhívások

Április 2-án Szentendrén a Barcsay műteremház falán (Zenta u. 5.) Mádl Dalma asszony Miakich Gábor polgármesterrel és Farkas Ádámmal - a Magyar Képzőművészeti Egyetem rektorával - együtt avatta fel *Barcsay Jenő* emléktábláját, amely Szabó Ádám szobrász alkotása. A Barcsay jogutódok meghívására az EÖGYKE kis csapattal képviseltette magát a szép ünnepségen, majd a Barcsay kiállító teremben tartott irodalmi, zenés fogadáson.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretné megjelentetni a **Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája** pótkötetét, de a nagy érdeklődésre tekintettel tervezzük a javított, bővített kiadást is. Kérjük az érintett - különösképpen a Pászákász, Petraskó és Rátz családokat - , hogy a hiányzó adatokat küldjék meg a szerkesztőség címére.

Kérjük, mindenki jelezze, ha téves adatot észlelt.

Előkészületeket folytatunk, hogy elkészülhessen az **Örmény eredetű családok genealógiája** című kiadvány, mint az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat része. Kérjük tehát a családok jelentkezését, akár Gudenus János József genealógus (1211 Budapest, Kiss János altb. u. 61.), akár a szerkesztőség címén. Kérjük az iratokat (fénymásolatukat), adatokat mellékelni.

Az EÖGYKE megkezdte egy „**Erdélyi magyarörmény szakácskönyv**” előkészítő munkálatait. Kérjük, küldjenek recepteket! A szerkesztőség címére érkező recepteket a tervezett könyv szerkesztői fogják kiválogatni; nyilvánvaló, hogy ugyanazon étel többféle recept szerint is készülhet, ám egyetlen ételről nem szükséges húsz-harminc leírást közölni, néhányat - táj, családi szokás, vagy időrend szerint eltérőt azonban igen. Ezt a válogatást a könyv összeállítói végzik el, akik kérik: a recepteket névvel aláírva küldjék be, hiszen a szakácskönyv hitelességét is az fogja biztosítani, hogy aki receptet ad meg, annak a neve is ott szerepel - a könyvben is.

Kedves Olvasóink!

Kéréssel és felhívással fordulunk Önökhöz! Az EÖGYKE hozzákezdett a **Magyarörmény ki kicsoda** című kiadvány összeállításához, amelyben az örmény gyökerekkel rendelkező híresebb, nevesebb embereket szeretnénk összegyűjteni. Hosszantartó és felelősségteljes munka ez. Kérünk mindenkit, aki tud olyan, említésre valóban méltó emberről, aki örmény gyökerekkel rendelkezik, az adatokat juttassa el a szerkesztőségbe. Kérjük: az adott személy nevét, születése évét és helyét, az örmény vonatkozás jelzését (milyen örmény családok leszármazottja az illető), végzettsége, képesítése, szakmai vagy tudományos fokozatai megjelölését, valamint tevékenysége rövid leírását (negyed- vagy fél oldalon). Indokolt esetben természetesen ez hosszabb is lehet. Kérjük, jelezze az adatok forrását, és a dokumentumok létét: van-e az adott személlyel kapcsolatban valamiféle dokumentum (valamint kép, fénykép, stb.) a birtokában. Kérjük, írja meg címét, elérhetőségét is, hogy az adatokat hitelesíteni, az esetleges dokumentumokat felkeresni (másolatni) tudjuk. Kiket keresünk? Magyarörmény származású, nevezetes személyeket, akik megbecsülést vívtak ki maguknak s akikről illik, vagy illenék tudnunk: a magyarörmény múlt, közelmúlt és jelen tudományos, politikai, közéleti, gazdasági, oktatási, hadi, egyházi, művészeti, irodalmi, kiemelkedő társadalmi tevékenységű alakjait. Kérésünket ismételjük több lapszámon át, hiszen tudjuk, hogy az adatolás nem könnyű munka. A beérkező anyagokat az EÖGYKE által erre a célra kijelölt bizottság fogja kezelni, amely eldönti, hogy végső soron ki az, aki bekerül a Magyarörmény ki kicsoda című kiadványba. Segítségüket előre is köszönjük!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Postacím: 1251 Budapest Pf., 70.

E-mail: magyar.ormeny@axelero.hu fax: 201-2401.

A következő klubest

A Fővárosi Örmény Klub május 15-én du. 17 órától tartja rendezvényét a Magyarok Házában, az I. emeleti kerengőben, ahol Szabó László fotóművész, Iraki arcok Iráni városok, örmény emlékek" című fotókiállítására kerül sor irodalmi, zenei műsor keretében. Mindenkit szeretettel várunk.

Szomorújelentések

Surányi Béláné született **Toóth Anna Mária**, az erzsébetvárosi Vikol család sarja (édesanyja Vikol Klementin volt), életének 57. évében megpihent az Úrban. Április 18-án, szűk családi körben temették el a római katolikus egyház szertartása szerint.

93 éves korában csendesen elaludt **dr. Viczián István** hosszú, gazdag élet után, május 3-án helyezték örök nyugalomra a szentmártonkátai temetőben.

A gyászjelentés aláírói: testvére, Viczián Albert, gyermekei, István, Erzsébet és Miklós, unokái, Vera, István, Zsófia, Miklós, Gábor, Gergely, Zsolt, valamint dédunokái, Mátyás, Ágnes és Anna, valamint a kiterjedt rokonság.

Életének 91. évében csendesen elhunyt **dr. Király Endre** - értesít a szomorú hírről két fia, György és Mátyás, unokái, Anikó és Zoltán, két menyee, Margit és Edit, valamint rokonai és barátai. Az elhunytat május 9-én helyezik örök nyugalomra a Rákoskeresztúri Újköztemető

szóróparcellájában, a római katolikus egyház szertartása szerint.

Az elhunytak emlékét közösségünk megőrzi. Nyugodjanak békében!

Ávéd Lászlóra emlékezem

Az Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek januári számában olvastam az „Óvóhelyen avatták doktorra” című írást. *Ávéd Lászlóról*, volt osztálytársamról van szó benne. Egy évben születünk és együtt jártunk a kolozsvári piarista főgimnáziumba. Párhuzamos osztályok voltak, én az „A” osztályba, ő a „B” osztályba járt. Szünetekben és iskolán kívül találkoztunk egymással. Neki osztálytársa volt Fugulyán Gergely szemorvos, aki örmény származású volt, továbbá Barna József lelkész, Koncz Miklós orvos, Kovács Lajos közgazdász, Molnár Ferenc jogász, stb. Iskolánkat Báthori István fejedelem alapította és olyan neves tanítványai voltak, mint Pázmány Péter, Mikes Kelemen, Apor Péter, Jósika Miklós, továbbá a románok közül Gheorghe Sincai, Gheorghe Lazar és Petru Maior.

Ebben az iskolában tanult Passuth László író is, aki önéletrajzi írásában így emlékszik, idézem: „Az iskolában a háromszéki székely fiú, a zsidó kárpitós vagy örmény korcsmáros fia mellett éppúgy fellelhető volt az egyetemi tanár fia is. Az osztály első eminense örmény volt.” (Nevet nem említ.)

Egyébként sok örmény származású gyerek tanult az iskolában. Többek között, akiket én is ismertem, *Gabányi János* tanár, *Flórián Tibor* költő, *Murádin László* nyelvész-tanár, *Murádin Jenő* művészettörténész, *Keresztes Zoltán* közgazdász és még sokan mások.

Visszatérve Ávéd Lászlóra el kell mondanom, hogy jó kedélyű, komoly, barátságos fiú volt. Az otthon kapott jó nevelést az iskola egészítette ki. Ez tanított meg minket becsületességre és emberbaráti szeretetre. Az iskola biztos, megalapozott világnézetet adott a növendékeknek, hogy az élettől ne reméljenek és ne várjanak ajándékot, hanem soha nem csökkenő akaraterővel és komoly igyekezettel törekedjenek a szükségesek megszerzésére. Csak az az igazán értékes, amit kitartással és odaadó munkával tud az ember megszerezni.

Ávéd Laci ezért tartotta szem előtt, mint orvos - az emberbaráti szeretetet, amikor így fogalmazott: „A család legfontosabb tagja a beteg, mert minden családtag érte aggódik”.

Ávéd Lacival 1989-ben, az ötvenéves érettségi találkozón jöttem össze, ahová János fiával és Mária leányával érkezett. Elbeszélgettünk, ekkor tudtam meg, hogy Mindszenten körzeti orvos. Később, 1994-ben az ötvenötödik éves találkozónkon láttuk egymást. Sajnos, a hatvanéves találkozóra nem kerülhetett sor, mert nagyon megfogyatkoztunk és a főszervezők elhaltak.

Szeretettel emlékezem vissza Ávéd Lacira, arra a kiváló orvosra, aki sok embertársán segített és gyógyította meg őket. Merem remélni, hogy János fia méltó utódja lesz édesapjának és folytatja a Laci által megalapozott és sikeres gyógyító munkát.

Tóth János

(a szerző Kolozsvárott élő nyugdíjas közgazdász, felesége szamosújvári örménymagyar leány volt)

Utánnnyomás az Arménia 1890 májusi számából (az eredeti helyesírás megőrzésével)

Örmény családnevek.

Folyóiratunk munkatársa: Csiky Lukács örmény kath. Plébános Simferopolban, levelében

felsorolja híveinek családneveit. E nevek között olyanokat is találtunk, melyek azonosak a hazai örmények neveivel. Apáink több ideig laktak Krimben; ők kiköltöztek, de néhány család ott maradt. Innen ered a név-azonosság a beköltözött hazai és az ott maradt örmény családok közt. Érdekesnek találtuk az azonos neveket folyóiratunkban is közölni: Gádárine **Ávediszeán**, Hovhánnesz **Karáján** (káró török szó = fekete. E család Örményországban **Szévján** nevet visel; a régi Moldova-Oláhsországban Szévján örmény nevet szó szerint **Nyegrutz**-ra fordította; a Nyegrutz család egyik ága a hazában nevét **Feketé**-re magyarosította). Hovszep **Dsermágián**. (Dsermág örmény szó = fehér. A Dsermágok hazánkban **Fehér**-ek.) Gárábéd **Málíján**. Krikor **Márkarián** (hazánkban: **Markovich**. Az örmény ián, ján, eán családnévképző = a szláv vich és magyar fi-vel.) Hovhánnesz **Nerszeszián**, Márdirosz Sáhincán. Chácshérész **Dserácheán** (dserách, dsirách örmény szó = gyertya. A Dserách-ok hazánkban **Gyertyánffy**-ak). Meszrov **Számuelián**. Thákuhi (Regina) **Száhágián**. E család hazánkban Izsáki, Izai nevet visel. A Szánág szóból lett a Gajzágó és Izzekutz családnév is.*****

Wertán Zsolt

Otthonról haza

Barangolás Erdélyben 2002 - befejező rész

Nagyszeben kicsiny főtere. Sarokbástya. Összesen 5 bástya maradt meg. A vízakna-i vereség után Bem apó Püskinél győzött és ügyes huszárvágással Szebent is bevette. Petőfi 2 napot töltött itt.

A nagyszebeni csata híres körképét most a körképek helyreállításában nagy tapasztalatú, neves lengyel művészcsapat restaurálja Lengyelhonban. Itt született Borsos Miklós.

Marosszentimrét (Sántimbru) látjuk. Az ortodox templomok között van egy jobbformájú is, azt Hunyadi János újította meg. Mezid bej szpáhi lovassággal a marosszentimrei csatában Lépes György gyulafehérvári püspök hadát meglepte, és a püspököt 1442 március 18-án kivégezték. (Ez az a Lépes György, akinek kegyetlen harácsolása nagyrészt hozzájárult az 1437-es Budai Nagy Antal-féle felkelés kirobbanásához. Hunyadi János is a vesztes csata részese volt, ám négy nappal később, 22-én Gyulafehérvár közelében legyőzte Mezid béget - a szerk.) A hadizsákmányból Hunyadi a gyulafehérvári Székesegyház homlokzatát kijavíttatta és rendbe tette az említett marosszentimrei templomot.

Marosszentimrei letérő. **Vajasd** (Oiejdea), gáborcigányok. Talán ők voltak a honfoglaláskor Árpád hadseregének fegyverkovácsai. Mindnyájan adventisták.

A Maros völgyében visz minket északnak Béla bácsi. **Tövis** (Teius), Hunyadi János szintén Hunyadi János nevű öccse az említett tusakodásokban itt esett el. Emlékére emeltette 1449-ben Hunyadi a kolostortemplomot: ANNO DOMINI MCCCCXXXVIII JOHANNES DE HUNPAD REGNI HUNGARIAE GUBERNÁTOR. A templom a magyar alapítású pálos rend czésztóchovai kolostorától, a Jasna Górától egy Fekete Mária kegyképet kapott. A Hunyadi testvérek és a dicstelenül lefejezett Hunyadi László művészien faragott, de immár üres vörös márvány szarkofágja a gyulafehérvári székesegyházban látható.

Déván is erősíti a magyar tudatot egy meleg fényű fáklya; Bójte Csaba ferences atya, aki 360, korábban éhező magyar és román árvát nevel a marospartii kolostorban és magyarul tanítja őket. Amit lehet, mindent megszerez nekik.

Egy történet: 20 gyermekkel elment a polgármesterhez azzal, hogy kellene egy játszótér.

- Az nincs.

- Jó, akkor mi itt fogunk magánál játszani és holnap is ide jövünk!

Nos, a polgármester addig-addig vakarta a fejét, míg valamit mégiscsak kitalált. . . Nagyenyed után **Felvincre** (Vin-ul desus) érünk. A település az aranyosszéki székelyek központja volt. **Marosújváron** híres sóbánya, valamint Solvay-féle szódagyár működött, de az elmúlt évtizedekben a Maros vize elöntötte. Most a bánya sós vizét hozzák fel és szódagyártáshoz hasznosítják.

A Mezőségen futunk. Martos Ferencné, Cilu lány hangjára leszünk figyelmesek. Vass Albert: „Üzenet haza”, majd Prohászka Ottokár: „Kő az úton”, még a lelkünk is felüdül. A szemhatáron a tordai hasadék látszik.

Torda előtt a 75-ös útra térünk, az Aranyos völgyébe. **Sinfalva** (Cornesti). Dombján magas, lóréses fallal védett ősi templom, valaha erősségnek számított. Helyén ma különleges kőpillérekkel bíró, alacsony kerítésű és kisebb méretben újraépített barokk katolikus templom áll. Egykor a katolikusok az unitáriusoktól visszaigényelték, mondván, tíz aranyosszéki templomot vettek el tőlük az unitárius hívek. A környékről összesereglett unitáriusok viszont egy éjjel meglepetésszerűen „visszafoglalták”, azután a hatóság nyomására mégiscsak építettek maguknak egyet. Erdélyben 70 000 unitárius hívő él, püspökük Kolozsvárott székel. (Az unitáriusok tagadják a Szentháromságot; nem tanítják Jézus természetfölötti származását, hanem hangsúlyozzák, hogy benne a legtökéletesebb embert ismerjük, aki bizonyította, hogy az ember legyőzheti a testet, mert Isten lelke munkálkodott benne - a szerk.)

Fás, cserjés, szépséges szorosban visz az út, ez a várfalvi szoros. Mócvidék. Még megvan a Tordától Abrudbányáig vezető, elgyomosodott keskenyvasúti vágány, de a lakosság és a turisták számára oly fontos vonat sajnos, nem jár. Az Aranyos hídján át balra kerülünk egyet a Torockó völgyébe. Borrév román falu. Fölöttünk mészkőhegyek. Az egész Torockói hegyvidék kristályos mészkőből áll. Az ortodox kolostornál, a folyócska melletti szemetes parkolónál kiszállunk. Aombok között felfelé hatalmasodó Székelykő látványában gyönyörködünk. Szép úton, gyönyörű, váltakozó tájakon **Torockóig** megyünk és körbesétálunk: Torockó és a szemközti meredő Székelykő látványával nem lehet betelni. Csontosné, Alexa fényképezőkedve itt sem tud alábbhagyni. Szívből köszönjük a rendelkezésre bocsátott fotókat.

Ismét az Aranyos völgyében járunk. Kecskenyáj, „szegény ember tehene”. A kis bivaly neve: bivalybocs. A Jára völgyében szép, sziklás szoros. Balra előttünk a gyalui havasok, lábuknál a kalotaszegi falvak. **Járabánya** (Báisoara), református, katolikus és unitárius templom. Magyar falu, de a vasbányába sok román munkást hoztak. **Magyarléta**: (Liteni - közvetlenül Trianon után még Lita ungereascá volt a neve - a szerk.) a hegyek kopaszak, a völgyekben mezőgazdasági művelés, legeltetés folyik, vagy bozótosok terjeszkednek. **Tordaszentlászló**, egyik a tizenhét Szentlászló nevet viselő falu közül. Vidáman vacsorázunk Csányi Éva hangulatos fogadjában. Utolsó nap. **Magyarfenes**. Előttünk egy lovaskocsi ballag, de a kocsis hiányzik a bakról. Gyuri bácsi megjegyzi: „félautomata szekér”, majd az örményeknek és nem örményeknek szentlászlópénzeket oszt emlékre. **Magyarlónától** teraszos művelésű szántóföldek húzódnak a tájon. Áthaladunk a Pányiki hágón. **Gyalu**. Itt egyesül a Hidegszamos a Melegszamossal (persze, mindkettő vize hideg).

A Sebeskőrös forrása. **Kőrösfő**, a legismertebb kalotaszegi falu. Szépséges templomának tornyából jó kilátás nyílik a tájra, a Vigyázóra és a Kalotaszegi havasokra. **Sárvásár** (Sáula) után balra, Nyáraszón írta Visky Dániel „A Kalota partján” című költeményét.

A köd miatt az 1848 méter magas Vigyázó csúcs látványától elesünk.

A Királyhágót jócskán elhagyva, Kőröstopánál (Topa de Cris) balra letérünk. **Rév** (Vada Crisului), Zichy barlang, amelyet Czárán Gyula tárt fel. Az Erdélyi Középhegységben (főleg a Bihar hegységben) 2000 barlang van. A falu szélén Hasas Péter családjával „vászonedényeket” készít. A helyi világos agyagot nem szokták, vagy csak ritkán díszítik színes mázzal. Kiegetve

drapp, krémszínű, vagy halványzöld, vékony falú, csengő hangú. A nagymama mellett, legényke fia is, de különösen annak húgocskája igen aktív a kiszolgálásban, csomagolásban, „ha pénzt érez, csak úgy barnul a szeme tőle”. Gyuri bácsi biztatja Hasas urat további tevékenységre, mert egy autóbusznyi érdeklődővel hamarosan újra érkeznek. Megemlíti, hogy a földútra kiállított „Petra Hasas” táblát már nyugodtan magyarosíthatná.

Örvénd (Urvind), vízlépcsők áram termelésre.

Nagyvárad. Püspökfürdőről a Pece vezeti a hévizet a Kőrösbe. Annak idején a nagyvárad-i várakba is bevezették, emiatt sose fagyott be, gyalogsággal nem lehetett ostromolni.

Egész Európából hoztak telepeseket és a székesegyház 32 év alatt felépítették. Hatalmas szentélyének híres „zöld ablakaiban” Szent Erzsébet és Szent László alakja.

A török elől Győrbe menekítették a Szent László ereklyét. A herma ma is ott látható, mert amikor a vész elmúltával a megállapodás szerint visszakérték, az egyházi hatóságok vonakodtak. A viták végén egy kis szilánkot az ereklyéből letörtek, amit a remekbe készült, új nagyvárad-i ereklyetartóba helyeztek.

Szent László Erdély és a végek patrónusa, védőszentje lett. Nem véletlenül festették mondájának részleteit főleg az erdélyi templomok falaira. Hatalmas, súlyos csatabárdja épen megmaradt, ezt tartja a Székesegyházban látható dombormű a kezében. A legenda szerint lova neve Szög volt. (Megtudtuk, milyen fontos, hogy a szög a patkóból el ne vesszen, mert a patkó is, de a ló is igen értékes. . .)

Szacsvay szobor a Pece-parti parkban. Az 1848-as országgyűlés jegyzője: szacsvay és esztelneki Szacsvay Imre az országgyűlés által megszavazott trónfosztást, mint jegyző, hivatalból kézjeggyével ellátta, ezért a Habsburgoktól halálbüntetést kapott. Szobra talapzatára ezért vésték: „Egy tollvonás volt a bűne”.

Ady Endrével záródik a 2002-es „honismereti műhely” érdemi tevékenysége. A Kiss Stúdióban élvezzük Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos Ady verseiből összeállított, ragyogó műsorát. Ők mindig felteszik zarándoklásunk programjaira a koronát.

Hálásan köszönjük nekik és mindenkinek, aki egy héten át ismereteket adott, vagy frissített, és mindent gördülékenyen megszervezett! . . .

Erdélyi örmény közmondás

Eljött, elmúlt; de helye nem maradt üresen.

Egile, kénáczile, pájcz diéghé cshi ménáczchi báráb.

Még egyszer: örmény táncok Budapesten

A szegedi EÖGYKE-klub elnökszonya, dr. Tóth Rózsa odaadó szervezésének köszönhetően 2003. március 28-án megtekinthettük a Magyarországon vendégszereplő örmény néptánc-csoportok, az Amaras, Gisane és Pundzs bemutatkozását. Az együttest elkísérte Kövér László, a Szegedi Örmény Önkormányzat elnöke és Hatvani Zoltán képviselő. A gálaműsort a Csepeli Munkásotthonban rendezték.

Örményország nagykövete, Dzsivan R. Tabibian úr, Csepel polgármestere, Tóth Mihály és Szárkiszján Ádám, az Országos Örmény Önkormányzat alelnöke nyitotta meg.

Mindhárman egyetértettek abban, hogy a kapcsolatokat ápolni, bővíteni kell, nemcsak

kulturális, hanem társadalmi, politikai téren is.

A szegedi csoport türelmetlenül várta a „hazai” színeket, a mozgáskultúra látványát. Lelki szemünk, agyunk reléi előtt már megjelentek a zene hangsúlyos ritmusváltásai, a pergő lábú lányok, fiúk látványa.

Volt az előadásban számomra valami megfoghatatlan. Táncuk szeretete, öröme, bánata, elutasítása (ezt a kezük tartása jelezte), elismerésre, tapsra készítette a nagyszámú nézőközönséget. A táncosok személyes varázsa, fiatalságuk, a zenéhez készített koreográfia mintha mind azt sugallaná: ilyenek vagyunk! A tánc szerves része a kézmozdulatok művészi kivitelezése. Térben-időben való elhelyezésük könnyűvé, légiessé tette az előadást. A táncosok arca sugárzott a boldogságtól, a fogadtatás félelmétől. Színpadi mozgásuk állandó hullámvásban tartotta a látványt. Nem lehetett nem odafigyelni. A zene változó ritmusa, erős, néha andalító, majd gyors fordulatokkal tüzdelt: üzte a nézőt a szenvedélyek felé. Az érzelmek fokozása, a látvány boldogságot váltott ki.

Szinte tapinthatóvá vált a táncoló tűz látványa. A zene és a tánc néhol sejtelmesen erotikus kisugárzása büszkévé tett: hiszen mi, magyarörmények szintetizáljuk a múltat és a jövőt az Európai Unióba lépő Magyarországon.

A műsor végén a szervezők megajándékozták az együttesek koreográfusait. Felejthetetlen élmény volt a meglepődött nagykövet arcát látni, amikor felhívták a színpadra. Tabibian urat is megtisztelték egy csekély, magyarországi emlékkel.

A nagykövet úr köszönetet mondott a szép gesztusért, majd kijelentette: az ajándék nem őt, hanem a fellépő fiatalságot illetné, akik hazájuk életéből ízelítőt adtak.

Köszönjük a nagyszerű élményt, amely varázslatossá tette az estet, amit velük együtt éltünk át.

Oláh István László

* Az eseményről előző, 2003. áprilisi számunkban rövid híradást adtunk. Itt kérünk elnézést olvasóinktól, mert az örmény nagykövet nevét Jivan R. Tabibian alakban írtuk (tehát a nem latin betűs nyelvek angol átírása szerint), pedig a magyar helyesírás az ilyen nyelvek névátírására vonatkozóan a fonetikus írásmódot teszi kötelezővé.

(Mentségünkre szolgál, hogy a pontosság kedvéért a nevet a Bécsben dolgozó nagykövet úr névjegykártyájáról másoltuk át.) Tehát a nagykövet úr: Dzsiván - *a szerk.*

Utánnnyomás az Élet és Tudomány 1998. július 24-i számából

Négykaréjos kápolnák nyomában

A Szent Anna-kápolna és „testvérei”

Csíksomlyó búcsúja messzeföldön híres; templomát ilyenkor tömegek hada keresi fel még a határon túlról is. Bár nem látogatja akkora zarándoksereg, de sokkal ősbibb búcsújáró hely a Szent Anna kápolna. Ha kicsi is, eredetének kutatása időben és térben messzire visz.

Vákár Tibor, a kiváló festőművész-építész Székelyföld építész-szemmel című albumában van egy színes krétarajz, amelyen két, látszatra hasonló megjelenésű kápolna áll egymás mellett békésen. A kép címe: Szt. Anna-kápolnák, s a szerző a következő magyarázatot csatolja hozzá: „Gyergyószentmiklós északi dombján, 1087 m. magasán, testvéri közelségben építették a magyar és az örmény kápolnát. A két kicsi festői épület a Székelyföld népi építészetének kedves

kifejezője, az Anna-napi búcsújárások színhelye. Július 26-a körül a gyergyói falvakból a hívek olvasóval és búcsúénekeket énekelve mint keresztalja kapaszkodtak fel ide. A kegyes erdei kirándulás gyakran majálisban folytatódott, s fenyőalja-, rókagomba-, hirip-, és kokojzaszedéssel ért véget".

Sajnos, kokoj(s)zaszedésről (áfonyaszedésről) szó sem lehetett, miközben felkapaszkodtam az Anna-kápolnához, hiszen ottjártamkor az északi lejtőket még hófoltok takarták. Igen, csak így, egyes számban Anna-kápolnát említhetek: a kettő közül ugyanis a kelet felőli kápolnát már csak romjai jelzik, pedig hány évszázadon keresztül dacoltak ott fenn a gyergyói medence hideg szeleivel úgy, mint két ikertestvér! Így álltak ott akkor is, amikor Orbán Balázs meglátogatta őket, s így említi a Székelyföld leírása című művében; „A Békénytől jobbra eső, havasok színvonaláig emelkedő Csobod tetőn két kápolna büszkélkedik, egyik az örményeké, másik a rom. katolikusoké; ez utóbbit a hitrege szerint egy pásztor annak emlékére építtette, hogy néma fia azon a helyen szólalt meg."

Mi tagadás, szerzőnktől ennél alaposabb leírásokhoz vagyunk szokva, Az is furcsa, hogy az éles szemű nagy utazó nem figyelt föl a két épület közötti lényegi eltérésre. Míg ugyanis a mára rommá vált kápolna egységes építmény, addig a nyugati Szent Anna-kápolna szentélye valamikor önálló, úgynevezett centrális, központos építmény - egy négykaréjos templom - volt. Délnyugati ívét helyettesítve, a templom bővítéseként a XVIII. században barokk stílusú, téglalap alakú hajóval toldották meg. Az eredeti templomból megmaradt három karéja központi térrel együtt az új templom szentélyeként működött tovább.

Egy négykaréjos templom felépítése és lefedése sokkalta bonyolultabb feladat egy olyanénál, amely az általában megszokott hosszanti tér és a csatlakozó szentélyrész együttese. Kitűzése mégcsak megvalósítható egyszerű műszaki segédeszközökkel, ám az íves falrészek felépítése - legyen az akár kőből, akár téglából -, majd ennek egy kupolaszerkezettel való lefedése már jóval összetettebb feladat. Joggal föltehető tehát, hogy egy ilyen komplikált megformálású építmény kialakítását a vallási előírások indokolták.

A négykaréjos alaprajzban nem nehéz felismerni a görögkeresztet, illetőleg Csemegi József útmutatásai alapján az ebbe berajzolható, bajtól óvó jelképet; a négyes lánckeresztet (az apotropaion). Az építők szemében a négyes lánckereszt a tökéletes szimmetriának, a zártságnak és lezártságnak a jelképe: megbonthatatlan, a gonosz számára hozzáférhetetlen alakzat volt. A korai pogány felfogásokra később vallási tézisek rakódtak. Marosi Ernő írja: „A középkor felfogása szerint a világ teremtésének folyamata nem más, mint határozott számarányok megteremtése. A négyes szám a korabeli felfogás szerint a világ rendjét kifejező szimbolikus számjegy. A világ rendszerét a négy évszak, a négy fő- és teológiai erény, a négy paradicsomi folyó, a négy szimbolikus fa, a négy evangélista, a történelem négy korszaka fejezi ki."

Analógiákat keresve, a hazai négykaréjos templomainkat áttekintve, elsőként a pápóci Szent Mihály-kápolna érdemel említést. Mindkettőnek téglá az építőanyaga, mindkettő kétszintes, s az emeletre a nyugati karéj falába mélyített lépcsőfeljáró vezet. Mindkét templomot a XIII. század elején építhették. Szlovákiában, az egykori Szepes megyei Harasztón láthatunk még egy érdekes, négykaréjos templomot. Ennek központi magja egy háromszintes toronyépítmény, s ehhez csatlakozott minden oldalon egy-egy karéj az alsó szinten. A későbbiek során a templomot - az Anna-kápolnához hasonlóan - az egyik karéjt elbontva téglalap alakú hajóval bővítették.

Az összehasonlításból nem maradhat ki a határtól nem túlságosan messze levő délkelet-erdélyi guraszádai templom sem. Ennek négyszögletes középtere a harasztéhoz hasonlóan erőteljes toronyként emelkedik ki, karéjai azonban nem félkör, hanem félellipszis formájúak. Varázslatos hangulatú ennek az ortodox templomnak a belső légköre, falain fantáziadús freskók díszlenek.

Erdély területén a szabályos négykaréjos templomok közül viszonylagos épségben kettő

található: a gyergyószentmiklósi Szent Anna-kápolna és a székelyudvarhelyi Jézus szíve-kápolna. Ez utóbbit nem bővítették, így kupolás lefedése az Anna-kápolna egykori külsejére is emlékeztet. De vajon honnan kerülhetett a középkori Magyarország területére ez a különös alaprajzi kialakítás? Hol kereshetjük négykaréjos templomaink előképeit? Tőlünk nem is olyan messze keletre van egy ország, amelynek történelme nem kevésbé hányattatott a mienkénél. Örményország az első volt a világon, ahol a kereszténységet államvallássá tették. Az örmény egyházat 301-304 között Világosító Szt. Gergely (Krikorisz Luszavorics) szervezte meg. A korai örmény templomok a IV. században még egyhajós és apszisos szerkezetűek voltak, míg az V. században - alighanem szír hatásra - megjelentek a bonyolultabb központú terek. Egyidejűleg a kezdetekben nagyon egyszerű liturgia is sokat színesedett a szír szertartások bizonyos elemeinek átvételével.

A VI. század második felében épült négykaréjos elrendezésű örmény templomok első ismert példája, a masztarai Szt. János-templom. E templomok sajátos formavilágát valószínűleg nem az egyházi liturgia követelményei szabták meg, hanem az az igyekezet, hogy azok a Szt. János evangélista által leírt (Jelenések könyve 21,9-27) Új Jeruzsálem templomhoz legyenek hasonlatosak. Ugyanakkor kézzelfogható módon a földi, evilági Jeruzsálemnek a keresztények számára legfontosabb helye, a Szent Sír-bazilika Anasztaszisz tere adott mintát a papok és az építészek - vagy talán a pap építészek - számára. A valamikori vesztőhely területén, a Koponyák hegyén (a Golgotán), Krisztus sírbatételének színhelyén 325-333 között épült fel a Szent Sír bazilika. Ennek a lelke a középterében a sírbarlangot magában foglaló központi egység. Így aztán a korabeli templomok formavilágára részben a Szent Sír-templom, részben pedig Szent János apokaliptikus látomása hatott, vagyis e kettőnek magasabb szinten való ötvözése volt a templomtervezők feladata.

Az örmény egyház központja: Szurp Ecsmiadzin temploma, valamint Zvartnoc püspöki palotája és temploma szép példái a Szentírás, az alaprajzi és a homlokzati arányrend meg a statika művészi harmóniájára. Ezeknek és a hozzájuk hasonló örmény templomoknak a formavilágában kereshetjük a gyergyószentmiklósi Anna-kápolna előképét is. Mivel a város, Gyergyószentmiklós az erdélyi örménységnek egyik központja, föltehető, hogy esetleg az örmény bevándorlók hozták magukkal ezt az érdekes, a középkori Magyarország templomainak külső megjelenítését olyannyira színessé tevő templomformát. De az is nyilvánvaló, hogy keletről érkezett őseink szintén ezt a formavilágot szívták magukba a Kárpát-medence felé igyekezve.

A jeruzsálemi Szent Sír-templom hatása természetesen nem csak nálunk, hanem Nyugat-Európában is megjelent. Ezek közül a központos elrendezésű templomok közül hozzánk, magyarokhoz a római Santo Stefano Rotondo áll a legközelebb. Ezt azért az egykori magyar zarándoktemplomért kaptuk cserébe, amelyet a római Szent Péter-székesegyház felépítésekor és miatta romboltak le. Ennek a templomnak minden egyes eleme és ezek arányai tökéletes összhangban vannak a mennyei Jeruzsálem szentírásbeli leírásával. (Bár ez a zarándoktemplom, amelynek tulajdonjogán már régóta a németekkel osztozunk, szerényen húzódik meg a rengeteg római építészeti látnivaló között, mégis különös élményt jelent fölkeresni, már csak azért is, mert falai között számos magyar vonatkozású emlékannyalgal találkozhatunk.)

Északon méreteiben a legimpozánsabb hasonló felépítésű templom Brugge központi temploma lehetett. Mára már csak az alapfalai láthatók a flandriai város közepén. Ma is áll azonban az angliai egyetemi város, Cambridge kerektemploma, amelyet a hagyományos angliai brass-rubbing technológiával munkálkodó amatőr sírlapmásolók és gyűjtők mindig jelenlévő csapatának szorgos működése közben tekinthetünk meg. Mégis, a nyugat-európai központos templomok számát és az egyházi életben betöltött szerepét messze meghaladja a Kárpát-medence egykori központos építményeinek a száma. Ez utóbbiak mind arra utalnak, hogy őseink hitéletében a liturgia és a Szentírás bizonyos elemei hangsúlyosabban jelentek meg.

Dékány Tibor

Az utánközlésű cikkhez tartozik legújabb információnk:

Örömmel értesítjük kedves Olvasóinkat, hogy az örmény katolikus kápolna felújítva várja az odalátogatókat. 2000-ben Jakabffy Ernő nagyösszegű adományával segítette az Örmény Katolikus Egyháztanácsot, hogy a helyreállítás megkezdődhessen. Ehhez csatlakozott több alkalommal az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. Lázár János áldozatos munkával vállalta fel a kivitelezés megszervezését, amelynek eredményeként ismét régi pompájában áll az örmény katolikusok kis kápolnája, amelyben idén húsvétkor már szertartást is végeztek. A felszentelésig azonban még további belső munkálatokra van szükség, de a pénz elfogyott. Ismét kérjük adakozó testvéreink adományait, hogy felszentelésre kerülhessen e kis ékszerdoboz-kápolna. A felújításról 19 perces videofilmbe számolt be a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyháztanács, melynek operatőre, rendezője Lázár János. Gratulálunk és köszönjük, hogy megmentették az utókornak őseink kis remekművét.

Otthonról haza

Barangolás őseink földjén, Erdélyben 2003-ban

Bihar, Erdővidék, Etelköz, Gyimes, belső-Erdély

Útvonal: Budapest - Ártánd - Nagyvárad - Belényes - Magyarremete - Köröstárkány - Mézged - Kiskoh - Brád - Déva - Nagyszeben - Bácsfalu - Kisbacon - Barót - Vargyas - Nagyajta - Bereck - Ojtoz - Gorzafalva - Gyimesbükk - Hidegség - Gyimesfelsőlok - Csíkszereda - Zetelaka - Székelyvarság - Farkaslaka - Enlaka - Kőrispatak - Bözödújfalva - Erdőszentgyörgy - Ártánd - Budapest

Időtartam: 8 nap (2003. aug. 23-30.)

Autóbuszos útvonalhossz: kb.: 2600 km (a helyi terepjáró autóbuszok teljesítményével együtt)

Utásbiztosítás: Credit Suisse Rt.

Ellátás: félpanziós (reggeli és estebéd)

Szükséges felszerelés: nyári sportruházat, dzseki, sportcipő, elemlámpa Vezetés: a csoportot képzett erdélyi szakvezető kíséri a társasutazás kezdetétől annak végéig

Főbb események:

Találkozó az erdővidéki magyarörményekkel Baróton

Koszorúzás Czárán Gyula emlékére a róla elnevezett bihari barlangban

Cseppkőcsodák a Medve-barlangban

Ezeréves határ a Gyimesi és az Ojtozi-szorosban

Székely ősvár a Tartód-tetőn

Tamási Áron szülőháza Farkaslakán

Időutazás Enlakába, a hagyományőrző székely faluba

Rovásírás az enlaki templomban

Székely erődtemplom Nagyajtán

Árpádkori freskós templom Magyarremetén

350 árva gyerek szeretetotthona Déván a ferences testvéreknél

Szembesülünk a moldvai, gyimesi és hétfalusi csángók, valamint a kőröstárkányi szigetmagyarság jelenlegi helyzetével

Elárasztott falu a Küsmöd völgyében

Székely szombatosok sors története Bözödújfalun

Szalmakalap múzeum Kőrispatakon

Erdély legszebb skanzene Nagyszebenben

Látogatás Aszalós Viktornál, az utolsó gorzafalvi csángó fazekasnál

Gyimesi csángó néptánc Hidegségben Kicsi Kótával, Tímár Viktorék húzzák a talpalávalót hegedűvel és gardonnyal

Elek apó múzeuma Kisbaconban

Rhédey Claudia emlékek Erdőszentgyörgyön

Piknik a Nagyküküllő forrásvidékén

Kóstolók hazáiból Enlakán és a Mézgedi-völgyben

Wass Albert pódiumműsor Varga Vilmos és Kiss Törék Ildikó előadásában Nagyváradon

Hétfalusi csángó, zetelaki és körösmenti családoknál személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek vendégszeretetét és őszinte barátságát

Részletes program:

1. nap Indulás: reggel 6 órakor a Batthyányi tér felső rakpartról

Határátkelő: Ártánd

Látnivalók: Nagyvárad (1 órás pódiumműsor Wass Albert műveiből), Magyarremete (árpádkori freskós templom), ünnepélyes vendégfogadás Kőröstárkányban

Estebéd és szállás: az 1. és 2. napon Kőröstárkányban családoknál (2 ágyas, fürdőszobás lakások)

2. nap Reggeli: 2. és 3. napon a szállásadóknál

Látnivalók: Mézged (Czárán Gyula barlang, koszorúzás az emléktáblánál, 1 órás gyalogtúra),

Kiskoh (Medve-barlang, 1 órás barlanglátogatás)

3. nap Látnivalók: Déva (Böjte Csaba testvér szeretetotthona a ferences kolostorban),

Nagyszeben (Erdély legszebb skanzene)

Estebéd és szállás: a 3. és 4. napon Bácsfaluban családoknál (2 ágyas, fürdőszobás lakások)

4. nap Reggeli: 4. és 5. napon a szállásadóknál

Látnivalók: Kisbacon (Benedek Elek emlékmúzeum), Barót (találkozó helyi magyar-

örményekkel), Vargyas (Daniel-kúria, gyepűárok, Máthé Ferenc fafaragó), Nagyajta (székely erődtemplom, Kriza János emlékek)

5. nap Látnivalók: Bereck (Gábor Áron szülőfalva), Ojtoz (hármashalom emlékmű az ezeréves határ közelében), Gorzafalva (Aszalós Viktor csángó fazekas), Gyimesbükk (ezeréves határ, Rákóczi vár), Hidegség (gyimesi csángó néptánc bemutató hegedű és gardony kíséretével), szíveslátás Zetelakán Sándor Olga portáján

Estebéd és szállás: az 5., 6. és 7. napon Zetelakán családoknál (2 ágyas, fürdőszobás lakások)

6. nap Reggeli: 6., 7. és 8. napon a szállásadóknál

Látnivalók: Székelyvarság (Tartód vára, 2 órás könnyű gyalogtúra), piknik a Küküllő forrásvidékén

7. nap Látnivalók: Farkaslaka (Tamási Áron szülőháza), Enlaka (a világörökség várományosa, ismertető a templomban, rovásírás, falujárás, enlakai lucskoskáposzta), Kőrisspaták (szalmakalap múzeum), Bözödújfalú (séta a templomhoz az „elárasztott faluban” - emlékmúzeum), Erdőszentgyörgy (Rhédey Claudia emlékek)

8. nap Indulás: reggel 6 órakor Transzfer, Zeteleka és Budapest között alkalmi megállókkal
Határátkelő: Ártánd.

Érkezés: Budapestre 21 óra körül.

Részvételi díj: 43 000 Ft/fő Az összeg tartalmazza a vezetés, a biztosítás, a félpanzió, a szállás, és a belépők árát

Buszköltség: 17 000 Ft/fő

A fenti program a csoportok igényeinek megfelelően, közös megegyezés alapján részben módosítható.

A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal, versekkel, valamint a népköltészet remekeivel idézzük fel.

Jelentkezés: a buszköltség befizetésével félfogadási napokon az Erdélyi Örmény Gyökök Kulturális Egyesületnél, vagy a klubnapokon.

Nuridsány-kiállítás

A Külvárosi Szalon és a XV. Kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat közös rendezésében 2003. április 11-én nyílt meg Nuridsány Zoltán festőművész eddig még be nem mutatott munkáinak kiállítása. A kiállítást *Katona Tamás* történész nyitotta meg, közreműködött *Avedikián Viktória* énekművész. A kiállítás a Pestújhelyi Községi Házban április 30-ig volt megtekinthető.

Nuridsány Zoltán székely származású édesanya és örmény származású édesapa gyermekeként 1925. augusztus 22-én született Marosvásárhelyen. Budapesten, a ciszterciták Szent Imre Gimnáziumában tanult. 1944-ben vették fel a Képzőművészeti Főiskolára, tanárai a XX. század meghatározó mesterei: Szőnyi István, Barcsay Jenő, Kmetty János és (mozaikszakon) Fónyi Géza.

1948-ban a Római Magyar Akadémia ösztöndíjasa volt, több olasz lap fölfigyelt szín- és formavilágára. Itthon Rabinovszky Máriusz kezdeményezésével (akinek tanársegédje) a murális művészet elméleti, majd gyakorlati problémái foglalkoztatták. 1949-ben MEFSZ kiállításon szerepelt monumentális mozaik tervével, Fülep Lajos dicsérte tehetségét.

1949-50-ben Jánossy Ferenc, Nuridsány Zoltán, Orosz Gellért és Sugár Gyula részvételével alakult meg az úgynevezett Négyesfogat. Kiállításait nagy visszhang kísérte az ötvenes évek

elején. 1955-ben a társaság kibővült Bod Lászlóval, Bornemissza Gézával és Megyeri Barnabással.

Nuridsány első - s egyben utolsó - monumentális munkája a székesfehérvári Gépipari Technikum külső falán található „Mérnök” című többfigurás mozaik. Újabb megbízást csak két évtized múlva kapott. Kevéssel halála előtt a pályaművet kétszer díjazták, kivitelezésre azonban már nem került sor.

Időközben táblaképfestőként lett ismert. 1960-ban önálló kiállítása volt a Fényes Adolf Teremben; Hanoiban nyílt kiállítása Vietnamban készült grafikáiból és akvarelljeiből. 1966-ban Szegeden állított ki Bod Lászlóval és Sugár Gyulával, 1968-ban pedig 'Vietnam képekben' címen grafikáit mutatták be”

1974. május 22-én, kiállításra készülés közben, élete deledőjén lepte meg a halál. Alkotásai a Nemzeti Galériába, vidéki múzeumokba, valamint itthoni és külföldi műgyűjtőkhöz kerültek.

Puskás Árpádné született Lázár Ida:
***A gyergyószentmiklósi Arany Sashoz címzett
gyógyszertár örmény tulajdonosai***

A Keleti Kárpátok átjáróihoz közeli, ipar és kereskedelem szempontjából előnyös helységeken már a XVII. század első felében megtelepedtek a Moldvából érkezett örmények. Egy ilyen kisvárosban, Gyergyószentmiklóson látott napvilágot Eránosz Bogdán 1845 január 1.-én mint Eránosz Miklós és Fehér Lujza fia. Kereszttségben az Adeodatus (Deo-datus: Isten adta) latin név szláv megfelelőjét, a Bogdánt kapta. Tanulmányait a gyergyószentmiklósi magyar, majd az 1860-ban újraindult örmény iskolában végezte. Az erdélyi gyógyszerészképzés csak 1872-ben kezdődött Kolozsváron, így a fiatalok még Budapesten szereztek oklevelet. A gyakornoki éveket akkoriban főiskola előtt végezték, ezeket Eránosz Bogdán Pesten és Bécsben, majd Szászrégenben, dr. Friedrich Czoppelt gyógyszertárában töltötte el. Kiváló szakmai felkészültség, megbízhatóság, közönség iránti mintaszerű magatartás és a német nyelv kiváló ismerete jellemezte. Egyetemi tanulmányait a Pesti Tudományegyetemen végezte, itt avatják a 26 éves ifjút Artis Pharmaceuticae-vé.

1874 május 1-től a Gyergyószentmiklósi Fröhlich házban működteti a Bíró örökösöktől megvásárolt gyógyszertárat és 1875-ben bizonyítja hitelesített iratokkal a gyógyszertár „reáljogát”.

A gazdasági fellendülés éveiben Eránosz Bogdán családalapításra is gondolhatott. A határozott, élénk tekintetű, markáns arcú gyógyszerész 1876 február 22-én feleségül vette a Gyergyó-Szárhegyre települt Lázár Jakab és Zakariás Margit 1856-ban született leányát, a finom arcvonású, rokonszenves Lázár Idát. Két leánygyermekük született, akik a Lujza és Anna nevet kapták.

Eránosz Lujzának (1877-1952) 8 gyereke született: Viktor, Lujza, Jeromos, Ida, Miklós, Anna, Margit és Bogdán.

Az 1820-1840 között épült egykori Bocsánszky - jelenleg Korbuly - néven ismert ház különösen alkalmas volt gyógyszertárnak. A védjeggyel ellátott fenyő-készítményeket: Mikulás fenyősósorszeszt, szappant, fogkrémet, fogport, szájvizet, Anna arcpudert, hajszeszt, kézfinomítót, mosdóvizet gyártotta és forgalmazta. Egyéb különlegességei: virág- és dióolaj, pemetefű- és szalmiák-cukorka Erdély-szerte ismertek voltak. A csodaszereket a korabeli újságokban, levelezőlapokon, turista kalauzban reklámozták.

A két Eránosz lánytestvér, a gyógyszerértár tulajdonosainak élete végigkísérte a gyógyszerértár virágzását.

Korbuly Miklós korai halála miatt - amíg Eránosz Lujza fiai, Jeromos és Miklós elvégezte a szegedi illetve a bukaresti főiskola gyógyszerészeti karát - a gyógyszerértarat bérbe adták különböző vállalkozóknak.

A Lázár fiúk közül a fiatalabb Lázár Miklós (1913-1970) szerzett előbb diplomát. 1940 tavaszán avatták gyógyszerésszé a Bukaresti Egyetem Gyógyszerészeti Fakultásán. Az idősebb Lázár Jeromost (1908-1974) tanulmányai elvégzése után, 33 éves korában 1942 július 1-én nyilvánítja Magister Pharmaciaenek a Szegedi Egyetem Természettudományi Fakultása.

Az államosításig ketten vezették a város akkor 141-ik éves, első gyógyszerértárát.

Az ellentétes karakterű Lázár fivérek, a komoly, halk Mityu és a harsány, derűs Jeromos Gyergyószentmiklós legrokonszenvesebb egyéniségei közé tartoztak.

A gyergyóiak idősebb nemzedéke jól emlékszik az egykori Eránosz, illetve Korbuly Patika barátságos légkörére, elegáns bútorzatára, jellegzetes porcelán és üveg edényzetére, a tárasztalon levő mérlegekre. Emlékezetes az ajtónyílás két oldalán falra rögzített Aesculap és Hygiénia görög gyógyító isteneket ábrázoló féldomborzatú portré, s a kirakatban elhelyezett „cégér”, a mintegy méteres, tártszárnyú, faragott, aranyozott sasmadár (jelenleg a Gyergyószentmiklósi múzeumban).

Puskás, született Lázár Ida, a gyógyszerész-fiúk ma 92 éves húga igyekezett röviden bemutatni „Az Arany Sashoz” gyógyszerértár 190 éves történetét, amely átélt világégéseket, történelmi, társadalmi változásokat, ám gyógyszerészei a város közegészségügyét, lakóinak szükségleteit mindvégig erkölcsi értékkel és mértékkel szolgálták.

(Köszönet a leszármazottaknak értékes adataikért, tisztelet a harmadik nemzedék tagjainak, ifjabb Puskás Árpád és Koncz (született Puskás) Ida gyógyszerésznek, ifjabb Lázár Miklós- és Attilának hagyomány- és emlékőrzésükért.)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatta a Fővárosi Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba,

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Szongoth Gábor, Bálintné Kovács Júlia

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.